

ICEDA

Increasing Civic Engagement
in the Digital Agenda

ОПСЕРВАТОРИЈА ЗА ДИГИТАЛНАТА АГЕНДА

ЗАВРШНО ИСТРАЖУВАЊЕ НА ОСНОВНАТА СОСТОЈБА
ЗА РАЗВОЈ НА Е-ВЛАДА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ ВО
ЦЕЛНИ ЗЕМЈИ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН 2022 ГОДИНА

ЈАНУАРИ, 2023 ГОДИНА, СКОПЈЕ

ОВАА ПУБЛИКАЦИЈА Е ИЗРАБОТЕНА СО ФИНАНСИСКА ПОДДРШКА ОД
ЕВРОПСКАТА УНИЈА. СОДРЖИНАТА Е ЕДИНСТВЕНА ОДГОВОРНОСТ НА
ПАРТНЕРИТЕ НА ПРОЕКТОТ ИЦЕДА И НА НИЕДЕН НАЧИН НЕ ГИ ОДРАЗУВА
СТАВОВИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА.

Проектот е ко-финансиран
од Европската Унија

Проектот Зголемување на граѓанското учество во Дигиталната агенда – ИЦЕДА го спроведува Фондација Метаморфозис (Северна Македонија), ODK - Отворени податоци Косово (Косово), Академија за е-владеење (Естонија), Партнери за демократска промена Србија (Србија), НВО 35mm (Црна Гора) и Levizja Mjaf! (Albanija)

Опсерваторија за Дигиталната агенда

Завршно истражување на основната состојба
за развој на е-влада и дигитална писменост во
целни земји од Западен Балкан 2022 година

Јануари, 2023 година, Скопје

Оваа публикација е изработена со финансиска поддршка од Европската Унија. Содржината е единствена одговорност на партнерите на проектот ИЦЕДА и на ниеден начин не ги одразува ставовите на Европската Унија.

Оригинален наслов: Digital Agenda Observatory, Final research on the state of e-government development & digital literacy in the targeted Western Balkan countries 2022

Издавач:

МЕТАMORPHOSIS

Foundation for Internet and Society

Фондација Метаморфозис

Мисијата на Метаморфозис е да придонесе за развој на демократијата и да го зголеми квалитетот на животот преку иновативна употреба и споделување знаења. Нашите водечки вредности се отвореност, квалитет и слобода.

Адреса: Апостол Гусларот 40, 1000 Скопје, Северна Македонија

Е-пошта: info@metamorphosis.org.mk

тел: +389 2 3109 325

www.metamorphosis.org.mk

За издавачот:

Бардил Јашари (Bardhyl Jashari)

Автори: Предраг Топиќ, Милош

Миливојевиќ (Predrag Topić, Miloš Milivojević)

Уредник: Мила Јосифовска Даниловска (Mila Josifovska Danilovska)

Соработници: Ариана Ѓули, Мила Јосифовска Даниловска, Урош Мишљеновиќ, Снежана Никчевиќ, Џени Љаме (Ariana Gjuli, Mila Josifovska Danilovska, Uroš Mišljenović, Snežana Nikčević, Xheni Lame)

Превод и лектура од англиски на македонски:

БесТел (Северна Македонија)

Проектен координатор:

Фондација Метаморфозис

Северна Македонија

Веб-страница: www.metamorphosis.org.mk

Партнерски организации:

Академија за е-владеење

Естонија

Веб-страница: ega.ee

Партнери за демократски промени Србија

Србија

Веб-страница: www.partners-serbia.org

НВО 35mm

Црна Гора

Веб-страница: www.nvo35mm.org

Отворени податоци Косово

Косово*

Веб-страница: www.opendatakosovo.org

Левизја Мјафт!

Албанија

Веб-страница: www.mjajt.org

Проектот Зголемување на граѓанското учество во Дигиталната агенда – ИЦЕДА има за цел да го зголеми учеството на граѓанските организации (ГО) во обликувањето и имплементирањето на Дигиталната агенда за Западен Балкан (ДАЗБ).

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

35:004(497-15)"2022"(047.31)

37:004(497-15)"2022"(047.31)

ТОПИЌ, Предраг

Опсерваторија за Дигиталната агенда [Електронски извор] : завршно истражување на основната состојба за развој на е-влада и дигитална писменост во целни земји од Западен Балкан : 2022 година / [автори Предраг Топиќ, Милош Миливојевиќ]. - Скопје : Фондација Метаморфозис, 2023

Начин на пристапување (URL):

https://metamorphosis.org.mk/wp-content/uploads/2022/12/final-dao_mk-version.pdf

- Превод на делото: Digital Agenda Observatory : Final research on the state of e-government development & digital literacy in the targeted Western Balkan countries : 2022. - Текст во PDF формат, содржи 68 стр., граф. прикази. - Наслов преземен од екранот. -

Опис на изворот на ден 10.01.2023. - Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-263-096-0

1. Миливојевиќ, Милош [автор]

а) Дигитализација -- Јавна администрација -- Електронски услуги -- Западен Балкан -- 2022 -- Истражувања б) Дигитална писменост -- Западен Балкан -- 2022 -- Истражувања

COBISS.MK-ID 59122181

СОДРЖИНА

СКРАТЕНИЦИ.....	7
ПРЕДГОВОР	9
МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ	11
КРАТОК ПРЕГЛЕД – МОМЕНТАЛНА КЛИМА ВО ЗАПАДЕН БАЛКАН	13
1. ПРЕДУСЛОВИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ Е-ВЛАДА.....	16
2. ПОЛИТИЧКА ВОЛЈА И СТРАТЕГИЈА	27
3. КООРДИНАЦИЈА НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА Е-ВЛАДА.....	32
4. ПРАВНА РАМКА	36
5. СОСТОЈБА НА РАЗВОЈ НА Е-УСЛУГИ.....	40
6. ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ.....	46
7. ПРИСТАП ДО Е-УСЛУГИ И ПОДИГАЊЕ НА СВЕСТА	51
8. САЈБЕР БЕЗБЕДНОСТ.....	56
9. Е-УЧЕСТВО И Е-ДЕМОКРАТИЈА.....	61
10. ПАТОКАЗ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ДИГИТАЛНАТА АГЕНДА ВО ЦЕЛНИТЕ ЗЕМЈИ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН	66

Скратеници

- АДИСА** – Агенција за испорака на интегрирани услуги Албанија
- АЕК** – Агенција за електронски комуникации
- ГО** – Граѓанска организација
- ДА** – Дигитална агенда
- DMS** – Систем за управување со документи
- eID** – Документ за електронска идентификација
- ЕНЕР** – Единствен национален електронски регистар на прописи
- ЕУ** – Европска Унија
- ИНСТАТ** – Институт за статистика на Република Албанија
- ИКТ** – Информациски и комуникациски технологии
- ИЦЕДА** – Проект: Зголемување на граѓанското учество во Дигиталната агенда
- КОДЕ** – Проект за дигитална економија на Косово
- МИОА** – Министерство за информатичко општество и администрација
- МКД-ЦИРТ** – Национален центар за одговор на компјутерски инциденти
- МСДА** – Меѓусекторска стратегија за Дигиталната агенда
- НАИО** – Национална агенција за информатичко општество
- НАЛЕД** – Национална алијанса за локален економски развој
- НАП** – Национален акциски план
- НЦСИ** – Национален индекс за сајбер безбедност
- ОДА** – Опсерваторија за Дигитална агенда
- ПОВ** – Партнерство за отворена власт
- РСМ** – Република Северна Македонија
- ЦДА** – Централизирана дигитална агенција

ПРЕДГОВОР

Како што е наведено во претходните регионални и национални извештаи, дигитализацијата во сите сфери и за сите општествени групи е ефикасен механизам за подобрување на благосостојбата на граѓаните. Потребата за дигитализација стана уште поочигледна поради пандемијата со КОВИД-19 бидејќи укажа на итната потреба од механизми, алатки и адаптирана регулатива за подобра организација и целосно функционално општество. По КОВИД-19, уште поочигледно е дека има потреба од дигитализација, со цел граѓаните, деловните субјекти и општествата во целина да се направат поотпорни и способни да издржат надворешни шокови и промени.

Дигиталната агенда (ДА) го опфаќа развојот на информатичкото општество во најширока смисла. Со цел да се актуализираат прашањата за ДА во земјите од Западен Балкан, во моментот се спроведува проектот „Зголемување на граѓанското учество во Дигиталната агенда – ИЦЕДА“ со финансиска поддршка на Европската Унија (ЕУ). Проектот го спроведува партнерски конзорциум на граѓански организации од регионот на Западен Балкан, имено: Фондацијата за интернет и општество Метаморфозис (Северна Македонија) како водечки партнер, во соработка со Академијата за е-владеење (Естонија), Партнери за демократски промени (Србија), НВО 35mm (Црна Гора), Отворени податоци Косово (Косово*) и Левизја Мјафт! (Албанија).

Поимот „Дигитална агенда“ честопати тешко може да се дефинира поради неговата опширност. Обично, поимот се користи заедно со други поими, какви што се информатичко општество, дигитално општество и е-влада. Најчесто, информатичкото општество соодветствува на поимот дигитално општество, додека поимот е-влада треба да се користи исклучиво за упатување на електронски услуги што ги обезбедува јавната администрација. Активностите и истражувањата на проектот ИЦЕДА главно се фокусираат на спроведувањето на: е-владеење, подигање на јавната свест, дигитална писменост и граѓанско учество. Во оваа рамка, во периодот помеѓу март и мај 2022 година, беше спроведено истражување во согласност со студијата за основната состојба (спроведена во периодот помеѓу мај и јуни 2020 година) и студијата од 2021 година (спроведена во периодот помеѓу март и мај 2021 година) во секоја од целните земји од Западен Балкан, имено Албанија, Косово*, Црна Гора, Северна Македонија и Србија. Целта на истражувањето е да се измери напредокот во однос на почетната состојба во областите поврзани со ДА.

Поточно, овој документ претставува кумулативен извештај за унапредувањето на ДА во секоја од целните земји од Западен Балкан од Истражувањето на основната состојба¹ до ова истражување, кој дава компаративен преглед на моменталната состојба на ова поле. Подетални информации за секоја земја може да се најдат во поединечните извештаи за земјите, чиј линкови се дадени во делот „Патоказ“ на овој документ.

* Оваа ознака не е во спротивност со позициите за статусот и е во согласност со Резолуцијата 1244/1999 на Советот за безбедност на ОН и Мислењето на МСП за Декларацијата за независност на Косово*.

1 Опсерваторија за Дигиталната агенда – Истражување на основната состојба за развој на е-влада и дигитална писменост во целни земји од Западен Балкан 2020 година. Август, 2020 година. Фондација Метаморфозис. Достапно на: <https://cutt.ly/gBkU95n>

Методологија на истражување

Методологијата на истражување на Опсерваторијата за Дигиталната агенда (ОДА) се надоврзува на претходните извештаи за земјите и патоказите за унапредување на Дигиталната агенда во целните земји од Западен Балкан и се фокусира на темите врз кои ГО имаат најголемо влијание. Истражувањето се спроведува врз основа на клучни индикатори содржани во претходно подготвен прашалник. Индикаторите се предвидени да овозможат регионална споредба меѓу избраните земји од Западен Балкан, што дополнително треба да придонесе кон позитивна конкуренција и да послужи како мотив за понатамошно спроведување на Дигиталната агенда.

Истражувањето се заснова на спроведено десктоп истражување (преглед на спроведени истражувања, постојни документи за политики, национални стратегии, владини програми и централни институции на целните земји од Западен Балкан, јавно достапни извештаи и други релевантни извори), полуструктурирани интервјуа со лица што се директно вклучени и засегнати од процесот на дигитализација, како и тестирање една национална политика и три електронски услуги. Главните извори на истражувањето (извештаите за земјите) се спроведени во временски период од март до мај 2022 година. Овој кумулативен регионален извештај е изготвен во текот на септември и октомври 2022 година.

Врз основа на вака спроведеното истражување, изготвен е извештај и патоказ со препораки за секоја целна земја од Западен Балкан. Извештајот дава преглед на моменталната состојба на развојот на Дигиталната агенда и дава увид во улогата на ГО во оваа област од сите целни земји од Западен Балкан. Извештајот и патоказот можат да послужат како основа за дополнително длабинско истражување, но и како мотив и аргумент за креирање стратегиски документи што ќе доведат до засилена дигитална трансформација.

КРАТОК ПРЕГЛЕД – МОМЕНТАЛНА КЛИМА ВО ЗАПАДЕН БАЛКАН

Од почетокот на проектот ИЦЕДА во рамките на Опсерваторијата за Дигиталната агенда (ДА), развојот на ДА на територијата на регионот е во голема мера обликуван од надворешните услови, особено пандемијата на КОВИД-19. Пандемијата влијаеше врз развојот во доменот на ДА и како овозможувач и како инхибитор. Од една страна, пандемијата на КОВИД-19 поттикна зајакнување на употребата на различни средства за електронска комуникација на сите нивоа. Како резултат на физичките ограничувања и карантинот, сите беа принудени да прифатат различни услуги поврзани со секојдневниот живот. Она што е уште поважно е што луѓе од различни категории што не користеле такви услуги пред пандемијата, какви што се повозрасните лица, почнаа да прифаќаат нови средства за комуникација. Секако, ова претставува огромен скок во пенетрацијата на е-услугите меѓу населението во регионот.

Од друга страна, пандемијата го забави и го попречи напредокот во одредени аспекти, какви што се изготвување и донесување нови стратегиски документи, спроведување проекти и иницијативи, односно јавната администрација не беше во можност да посвети доволно ресурси за да одговори на ненадејната побарувачка бидејќи таа исто така работеше на ублажување на последиците од тековната пандемија. Иако одговорот на одредени сектори на јавната администрација беше соодветен, другите сектори вложуваа значителни напори да останат во чекор со новата реалност со која требаше да се соочат. На пример, пријавувањето за вакцинација, пристапот до резултатите од тестовите и издавањето сертификати за вакцинација беа овозможени благодарение на брзиот одговор и развојот на национален е-портал. Но, покажаната ефикасност во овој аспект не беше преликувана во другите сектори. Честопати, временската рамка на еден или на повеќе стратегиски документи поврзани со ДА, какви што се стратегиите и акциските планови, истекуваше без да се усвојат нови такви документи како замена за целите на продолжување на процесот. Ова создаде неизвесност, при што институциите чекаа да се усвојат формални документи пред да почнат со остварување нови цели и/или со спроведување активности.

Како резултат на предизвиците што ги наметна пандемијата, владите во регионот мораа да се фокусираат на други прашања, што доведе до тоа ДА да се смета за помалку приоритетна на политичката агенда. Иако никогаш не недостасуваше политичка подготвеност за решавање на предизвиците во доменот на ДА, реалноста во која се најдоа им го пренасочи вниманието на владите. Со оглед на фактот дека пандемијата на КОВИД-19 полека, но сигурно станува минато, можеме да очекуваме случувањата во доменот на ДА да продолжат со нивното вообичаено темпо.

Други фактори што влијаеја врз напредокот на ДА и треба да се напоменат се изборните циклуси и политичката нестабилност. Иако овие околности не доведоа до суштински промени во посветеноста на прашањата поврзани со ДА, ефектите што тие ги имаа врз севкупниот напредок се очигледни. Имајќи го тоа предвид, како и енергетската криза присутна во Европа, регионот може да се соочи со посериозни прашања во блиска иднина.

1

**ПРЕДУСЛОВИ ЗА
СПРОВЕДУВАЊЕ
Е-ВЛАДА**

1. ПРЕДУСЛОВИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ Е-ВЛАДА

Одредницата за е-влада на ЕУ се однесува на ситуацијата на ниво на Европа во однос на услугите на е-влада и „прави споредба на начинот на кој владите испорачуваат дигитални јавни услуги во Европа“.² Покрај земјите членки на ЕУ, ги вклучува и земјите од Западен Балкан, што ја прави корисна аналитичка алатка за споредување на земјите во нашето истражување и како тие напредуваат. Таа го следи развојот од аспект на услугите на е-влада преку 4 кластери, имено:

- 1. Насоченост кон корисниците** – го покажува степенот до кој услугата се обезбедува онлајн, нејзината применливост на мобилни уреди и употребливост во смисла на достапна онлајн поддршка и механизми за повратни информации.
- 2. Транспарентност** – го покажува степенот до кој владите се транспарентни во врска со: процесот на испорака; одговорностите и работата на јавните организации; личните податоци обработени во јавните служби.
- 3. Прекугранична мобилност** – го покажува степенот до кој корисниците на јавни услуги од друга европска земја можат да ги користат онлајн услугите.
- 4. Клучни овозможувачи** – го покажува степенот до кој се воспоставени технички и организациски предуслови за испорака на услугите на е-влада, какви што се електронска идентификација и автентични извори.

Сосема очекувано, во ова истражување земјите од Западен Балкан се ставени на дното на листата. Додека просечната дигитална зрелост на е-влада на ЕУ27+ е 68%, таа изнесува само 43% во земјите од Западен Балкан (со оглед на достапните податоци).

ALBANIA

eGOVERNMENT STATE OF PLAY 2021

eGovernment performance across policy priorities

		EU27+ average [% 2019 2020]		
USER CENTRICITY	Overall scores	88.3		76 *
	Online Availability	87.2		68 *
	Mobile Friendliness	88.4		88 *
	User Support	91.2		93 *
TRANSPARENCY	Overall scores	64.3		42 *
	Service Delivery	56.9		42 *
	Personal Data	68.3		34 *
	Service Design	61.6		25 *
KEY ENABLERS	Overall scores	65.2		46 *
	eID	59.1		53 *
	eDocuments	71.9		55 *
	Authentic Sources	61.4		77 *
CROSS-BORDER SERVICES	Overall scores	54.8		23 *
	Online Availability	61.1		23 *
	User Support	67.8		25 *
	eID	21.7		17 *
	eDocuments	48.1		100 *

Слика 1: Одредница за е-влада 2021 година – информативен лист за Албанија³

³ Европска комисија, Генерален директорат за комуникациски мрежи, содржина и технологија (2021 година). Одредница за е-влада 2021: Влегување во нова ера на дигитална влада: информативни листови за земјите, страница 4. Канцеларија за публикации. <https://bit.ly/3X9TU1L>

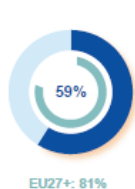

MONTENEGRO

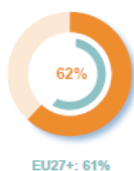
eGOVERNMENT STATE OF PLAY 2021

eGovernment performance across policy priorities

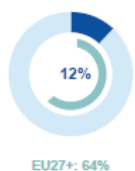
		EU27+ average [% 2019 2020]		
USER CENTRICITY	Overall scores	88.3		64 *
	Online Availability	87.2		61 *
	Mobile Friendliness	88.4	47 *	
	User Support	91.2		82 *
TRANSPARENCY	Overall scores	64.3		37 *
	Service Delivery	56.9	14 *	
	Personal Data	68.3		48 *
	Service Design	61.6	25 *	
KEY ENABLERS	Overall scores	65.2		21 *
	eID	59.1	16 *	
	eDocuments	71.9		43 *
	Authentic Sources	61.4	16 *	
	Digital Post	73.3	25 *	
CROSS-BORDER SERVICES	Overall scores	54.8		26 *
	Online Availability	61.1		30 *
	User Support	67.8		42 *
	eID	21.7	0	
	eDocuments	48.1	7	

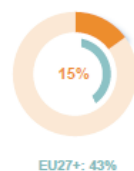
of the services are online

of the government portals show whether personal data was consulted

of the services accept eID login

of the services are online for cross-border users

Слика 2: Одредница за е-влада 2021 година – информативен лист за Црна Гора⁴

NORTH MACEDONIA

eGOVERNMENT STATE OF PLAY 2021

eGovernment performance across policy priorities

		EU27+ average [% 2019 2020]			
USER CENTRICITY	Overall scores	88.3			64 *
	Online Availability	87.2			61 *
	Mobile Friendliness	88.4			83 *
	User Support	91.2			64 *
TRANSPARENCY	Overall scores	64.3			32 *
	Service Delivery	56.9		21 *	
	Personal Data	68.3			33 *
	Service Design	61.6			38 *
KEY ENABLERS	Overall scores	65.2			32 *
	eID	59.1		18 *	
	eDocuments	71.9			57 *
	Authentic Sources	61.4			76 *
CROSS-BORDER SERVICES	Overall scores	54.8			22 *
	Online Availability	61.1		22 *	
	User Support	67.8			33 *
	eID	21.7		3	
	eDocuments	48.1			33 *

Слика 3: Одредница за е-влада 2021 година – информативен лист за Северна Македонија⁵

⁵ Европска комисија, Генерален директорат за комуникациски мрежи, содржина и технологија (2021 година). Одредница за е-влада 2021: Влегување во нова ера на дигитална влада: информативни листови за земјите, страница 69. Канцеларија за публикации. <https://bit.ly/3X9TU1L>

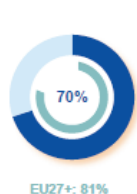

REPUBLIC OF SERBIA

eGOVERNMENT STATE OF PLAY 2021

eGovernment performance across policy priorities

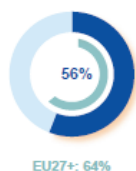
		EU27+ average [% 2019 2020]		
USER CENTRICITY	Overall scores	88.3		78 ▾
	Online Availability	87.2		77 ▾
	Mobile Friendliness	88.4		85 ▾
	User Support	91.2		79 ▾
TRANSPARENCY	Overall scores	64.3		49 ▾
	Service Delivery	56.9	31 ▾	
	Personal Data	68.3		57 ▾
	Service Design	61.6		50 ▾
KEY ENABLERS	Overall scores	65.2		43 ▾
	eID	59.1	39 ▾	
	eDocuments	71.9		64 ▾
	Authentic Sources	61.4		72 ▾
	Digital Post	73.3	25 ▾	
CROSS-BORDER SERVICES	Overall scores	54.8		29 ▾
	Online Availability	61.1	33 ▾	
	User Support	67.8	33 ▾	
	eID	21.7	11 ▾	
	eDocuments	48.1		45 ▾

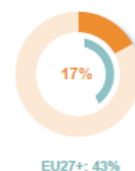
of the services are online

of the government portals show whether personal data was consulted
EU27+: 61%

of the services accept eID login

of the services are online for cross-border users

Слика 4: Одредница за е-влада 2021 година – информативен лист за Србија⁶

За жал, нема достапни податоци за Косово*.

20 6 Европска комисија, Генерален директорат за комуникациски мрежи, содржина и технологија (2021 година). Одредница за е-влада 2021: Влегување во нова ера на дигитална влада: информативни листови за земјите, страница 88. Канцеларија за публикации. <https://bit.ly/3X9TU1L>

Табела 1: Удел на корисници на е-влада во вкупното население

	2022		2021	
	Регистрирани корисници на е-влада	% на корисници од вкупното население	Регистрирани корисници на е-влада	% на корисници од вкупното население
Албанија	2.545.311 ⁷	91,1%	1.210.093 ⁸	42,8%
Косово*	648.939 ⁹	36,6%	5.945 ¹⁰	0,3%
Црна Гора	80.000 ¹¹	12,9%	9.028 ¹²	1,5%
Северна Македонија	72.932	4,0%	34.834	1,7%
Србија	1.320.305	19,4%	1.026.347	14,9%

Вкупниот број регистрирани корисници на е-влада на националните портали за е-услуги¹³ е можеби главното мерило што укажува на раст и развој на спроведувањето на Дигиталната агенда. Оваа бројка е зголемена во секоја земја во споредба со претходниот период на известување. Фактот потврдува дека сите земји се движат во позитивна насока кога станува збор за спроведувањето на Дигиталната агенда, особено во делот на е-услугите. Најзабележителен напредок е постигнат во Црна Гора и во Косово*, додека Албанија се приближи до 100% од уделот на корисниците на е-влада во вкупното население.

Табела 2: Пенетрација на интернетот во домаќинствата

	2022	2021	2020	Тековен извештај: Извештај за основната состојба (зголемување во проценти)
Албанија	88,3%	83,3%	82,2%	+7,4%
Косово*	96,1%	96,4%	93,0%	+3,3%
Црна Гора	80,8%	80,3%	74,3%	+8,7%
Северна Македонија	83,7%	79,9%	81,8%	+2,3%
Србија	81,5%	81,0%	80,1%	+1,7%

Пенетрацијата на интернетот во домаќинствата е еден од главните предуслови за спроведување на Дигиталната агенда. Секоја земја започна со релативно висок удел на пенетрација во извештајот за основната состојба и продолжи со постепен и стабилен раст во текот на 2021 и 2022 година. Најзабележителен напредок имаше во Црна Гора и во Албанија, со раст од 8,7% и 7,4% наспроти извештајот за основната состојба, соодветно. Иако покажува најголем раст, Црна Гора има најнизок удел на пенетрација на интернетот (80,8%), проследена со Србија со 81,5%. Најголема пенетрација на интернетот е забележана во Косово* во сите години.

7 Вкупен број единствени корисници

8 Вкупен број граѓани и деловни субјекти опслужени преку порталот е-Албанија

9 Граѓани и деловни субјекти

10 Граѓани и деловни субјекти

11 Граѓани и деловни субјекти <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2022/02/strategija-digitalne-transformacije-sa-ap-1.pdf>

12 Број на барања

13 Забелешка: Бројките се последен пат преземени во мај 2022 година.

Табела 3: Достапност на фиксен широкопојасен интернет

	2022	2020	Тековен извештај: Извештај за основната состојба (зголемување во проценти)
Албанија	78,3%	56,6%	+38,3%
Косово*	94,0%	n/a	n/a
Црна Гора	81,5%	n/a	n/a
Северна Македонија	88,0%	69,8%	+26,1%
Србија	91,7%	79,6%	+15,2%

Има помалку податоци за достапноста на фиксен широкопојасен интернет во споредба со податоците за пенетрација на интернетот. Врз основа на достапните податоци, Косово* и Србија имаат најголем удел во однос на широкопојасниот интернет, 94,0% и 91,7% соодветно, додека Албанија бележи најголем напредок со зголемување од 38,3% во споредба со извештајот за основната состојба.

Албанија

Според последниот извештај на Институтот за статистика на Република Албанија (ИНСТАТ), 79,3% од луѓето на возраст од 16 до 74 години имаат пристап до интернет. Од нив, 91,7% го користат интернетот на секојдневна основа. Мобилните телефони се најпретпочитана опција за пристап до интернет. Во споредба со претходната година, бројките остануваат стабилни, со 98,7% од населението кои користат интернет, додека уделот на лаптопите е само 22,8%.

Податоците на Светска банка со кои се мери соодносот на поединците што користат интернет и вкупното население покажуваат дека Албанија заостанува од аспект на регионалното рангирање. Иако нејзиниот резултат на годишна основа се зголеми од 68,55 на 72,24%, таа сè уште е зад Косово* (89), Северна Македонија (81), Србија (78) и Црна Гора (78).

Според извештајот „Дигитална агенда 2021 година: Албанија“¹⁴, 62,5% од населението живее во урбани средини, додека 37,5% од граѓаните живеат во рурални средини. Понатаму, во овој извештај пенетрацијата на интернетот е измерена дека изнесува 69,6% или 2 милиони граѓани, што е речиси десет проценти пониско од процентите во официјалниот владин извештај.

Исто така, „Internet World Stats“¹⁵ проценува дека 76,3% од вкупното население има пристап до интернет.

Иако процентите варираат, можеме да заклучиме дека повеќе од 2 милиони Албанци имаат пристап до интернет.

Косово*

Според податоците, 96,1% од домаќинствата имале пристап до интернет во 2021 година. Во споредба со 2020 година, пенетрацијата на интернетот е незначително намалена бидејќи падот изнесува само 0,3% поени. Понатаму, повеќе домаќинства имаат пристап до фиксен широкопојасен интернет отколку до мобилен. Во моментот, Министерството за економија и Светска банка заеднички го спроведуваат проектот КОДЕ,¹⁶ чијашто главна цел е обезбедување брз оптички интернет и распоредување 5G инфраструктура.

14 Дигитална агенда 2021 година: Албанија / пристапи до линкот овде: <https://cutt.ly/2X0Hbd2>

15 „Internet Stats and Facebook Usage in Europe 2022 Mid-Year Statistics July 2022“ / пристапи до линкот овде: <https://cutt.ly/kX0KFrZ>

16 Проект за дигитална економија на Косово – КОДЕ. <https://bit.ly/3MOBoer>

Во март 2021 година, Агенцијата за информации и општество (АИО) го промовираше е-порталот е-Косова¹⁷. Од април 2022 година, тој нуди повеќе од 30 е-услуги и има 648.939 регистрирани корисници, вклучувајќи ги и граѓаните и деловните субјекти. Од неговото промовирање, порталот има понудено околу 700.000 услуги на своите корисници, додека половина од барањата беа поврзани со здравствениот аспект на пандемијата на КОВИД-19 (сертификација, закажување термини за вакцинација). Иако порталот е-Косова е наменет да биде фокусна точка што ги нуди сите услуги на е-влада, одредени јавни институции, како што се Даночната управа и Агенцијата за регистрација на деловни субјекти на Косово* нудат е-услуги одделно, преку сопствени платформи/веб-страници.

Црна Гора

Во 2021 година пенетрацијата на интернетот забележа благ пораст. Според официјалниот извештај на Владината агенција за статистика за употребата на ИКТ, 80,8% од домаќинствата имале пристап до интернет. Во споредба со 2020 година, ова зголемување претставува само 0,05% од почетните 80,3%. Понатаму, извештајот покажува дека 81,5% од домаќинствата имаат широкопојасен интернет, додека 61,1% од домаќинствата користат мобилен интернет.

Разликата помеѓу руралните и урбаните средини во однос на пристапот до интернет и понатаму е релевантна бидејќи постои значителен јаз помеѓу овие категории. Додека 85,4% од домаќинствата во урбаните средини имаат интернет-врска, само 70,3% од руралните домаќинства имаат пристап до интернет. Исто така, овој јаз се проширува бидејќи процентот на рурални домаќинства со пристап до интернет падна од 70,9% на 70,3% помеѓу 2020 и 2021 година. Она што е позитивно е што во 2021 година, повеќе од 50% од домаќинствата со ниски приходи (до 300 евра месечно) имале пристап до интернет. Тоа претставува зголемување од 7% на годишна основа.

Од вкупното население, 90% од Црногорците секојдневно користат интернет. Распределбата на корисниците на интернет по возраст покажува дека постои речиси универзална употреба на интернетот кај возрасната група од 16 до 44 години, додека процентите паѓаат како што се движиме кон постарите сегменти на населението. Во возрасните категории од 45 до 54 години и од 55 до 64 години, повеќе од 80% од луѓето секојдневно користат интернет, додека 68,9% од луѓето од возрасната група од 65 до 74 години секојдневно имаат пристап до интернет.

Северна Македонија

Нагорниот тренд на пенетрацијата на интернетот продолжи и во 2021 година. Според официјалните податоци објавени од Заводот за статистика, 83,7% од домаќинствата во Северна Македонија имале пристап до интернет. Во споредба со претходната година, тоа претставува зголемување од 3,8%. Од домаќинствата со пристап до интернет, приближно 88% имаат пристап до фиксен широкопојасен интернет. 82,8% од домаќинствата имаат брзина на интернет помеѓу 30 и 100 Mbps, што е доволно да се задоволат потребите на просечниот корисник.

Иако пенетрацијата на мобилниот интернет достигна речиси 100%, сè уште има проблеми со неговото користење бидејќи користењето на мобилниот интернет останува на 65%. Речиси секој деловен субјект има пристап до интернет (94,1%), но само половина од нив (54,5%) имаат онлајн присуство преку веб-страници.

Во моментот на изготвување на извештајот за земјата, на националниот портал за е-услуги биле регистрирани речиси 73.000 корисници. Во споредба со 2021 година, бројот на корисници се удвоил од 35.000 корисници на крајот на годината. Сепак, невозможно е да се измери вкупниот број граѓани што користат услуги на е-влада бидејќи одредени услуги се нудат надвор од националниот портал. Во споредба со вкупното население, бројот на корисници претставува само 4% од населението. Не постои дополнително раслојување на корисниците на е-влада, така што не можеме да заклучиме која категорија е најчест корисник. Треба да се напомене дека не се вложуваат системски владини напори за промовирање на самиот портал. Поради тоа, не е изненадувачки што порталот има незначителен број е-услуги достапни за граѓаните – само 51¹⁸ од 816 услуги што се нудат на порталот се всушност електронски.

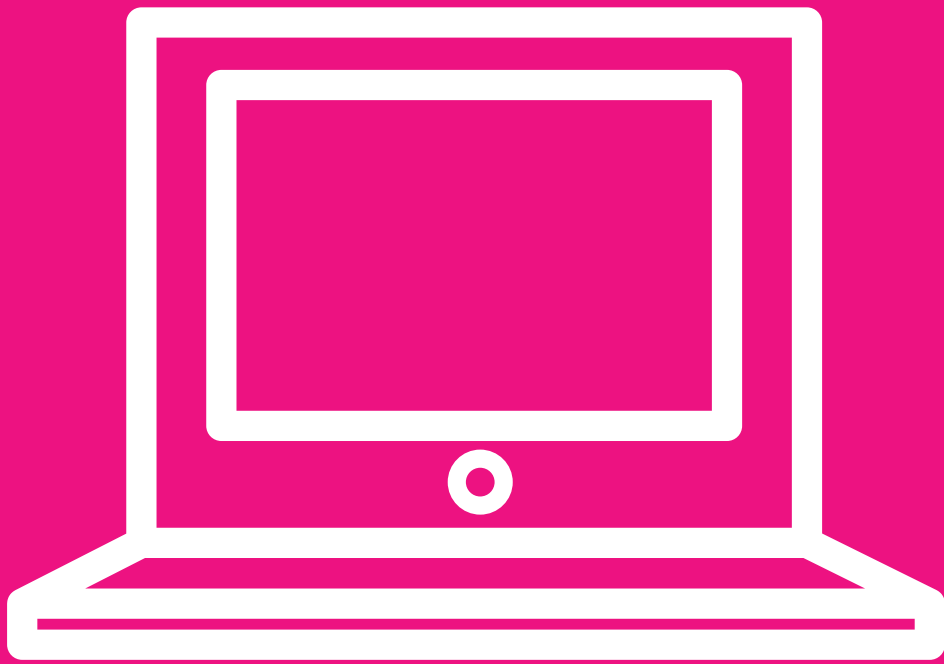
Србија

Во 2021 година, пенетрацијата на интернетот забележа мал пораст од 0,5 проценти, со што бројката достигна 81,5%. Не постои голема разлика помеѓу урбаните и руралните средини во однос на пристапот до интернет бидејќи процентите изнесуваат 85,6% и 74,7% од домаќинствата, соодветно. Оние што сè уште немаат пристап до интернет, како главна причина за ваквото однесување наведуваат дека немаат потреба од пристап до интернет. Уделот на населението што никогаш не користело интернет или компјутер се намалува, но овој тренд не се однесува на разликите помеѓу пониско и повисоко образованите сегменти на населението, каде што разликата е сè уште присутна. Исто така, повеќе од 90% од луѓето користат мобилен интернет за сурфање на интернет.

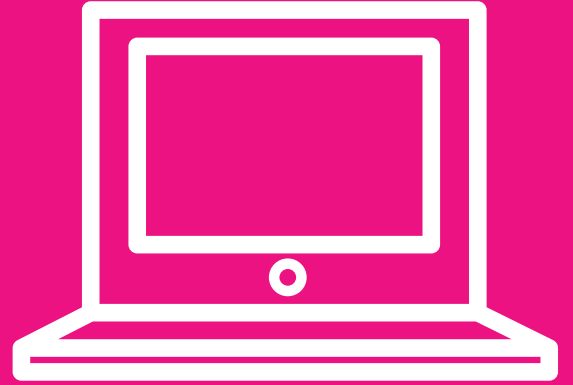
Повеќе од 60% од населението има интернет-врска побрза од 50 Mbit/s, додека 36,5% имаат дури и побрза интернет-врска, над 100 Mbit/s.

Според официјалниот статистички извештај, 40% од граѓаните што користат интернет се и корисници на услуги на е-влада. Сепак, ова е прилично широка формулација за користењето на услугите на е-влада бидејќи извештајот вклучува активности какви што се добивање информации од веб-страниците на институциите за пристап до е-услугите.

Во август 2021 година, Канцеларијата за информациски технологии и е-влада ја започна иницијативата „Дигитална експедиција“ за да ја подигне свеста за современите практики и трендови во дигиталниот свет преку интерактивни предавања, дискусии и работилници.

2

ПОЛИТИЧКА ВОЛЈА И СТРАТЕГИЈА

2. ПОЛИТИЧКА ВОЛЈА И СТРАТЕГИЈА

Политичката волја и стратегиската определба за унапредување на Дигиталната агенда се многу присутни на ниво на целиот регион. Повеќето од релевантните стратегиски документи се веќе усвоени, со придружни програми и акциски планови. Ова може да се смета за подобрување во споредба со истражувањето на основната состојба, каде што сите земји се соочуваа со ситуација во која главните стратегиски документи важеа до 2020 година. Она што останува како предизвик е операционализацијата и спроведувањето на донесените стратегии. Ова е заеднички предизвик за сите целни земји и економии.

Од претходните три години може да се заклучи дека севкупно се забележува сличен напредок на земјите во однос на политичката волја и стратегија – релативно стабилен и со средно темпо. Некои земји ја вклучија дигитализацијата во своите соодветни владини планови, од кои произлегоа релевантни стратегии и акциски планови (Северна Македонија и Србија), додека други се фокусираа на стратегии за дигитална трансформација/агенда кои го трасираа патот кон дигитализација релевантна за Дигиталната агенда (Албанија, Косово* и Црна Гора).

Албанија покажа најголема храброст во спроведувањето делови од стратегиите преку префрлање речиси 100% од јавните услуги онлајн, позитивно влијание врз напредокот кон целосна дигитализација од една страна и отворање други ризици, како што е ранливоста на целиот систем, од друга страна.

Во Србија и во Северна Македонија беа забележани напредни иницијативи, кои се фокусираа на вештачката интелигенција како значаен дел од развојот на Дигиталната агенда. Србија успеа да изготви национална стратегија поврзана со оваа област.

Албанија

Посветеноста на владата на дигитализација на процесите и услугите останува да биде приоритет. Во моментот на изготвување на извештајот за земјата, 95% од услугите на јавната администрација се нудеа онлајн преку централната платформа е-Албанија. Во мај 2022 година, со цел дополнително да се поттикне имплементацијата на е-влада, албанската влада одлучи да го прекине личното поднесување барања за услуги на јавната администрација. Ова значи дека шалтерите на Агенцијата за испорака на интегрирани услуги Албанија (АДИСА), кои претставуваа интегрирани едношалтерски центри, повеќе не ги опслужуваат граѓаните. Надлежните тврдат дека затворањето на точките на АДИСА го зголемило користењето е-услуги на порталот е-Албанија за 2,4 пати.

Понатаму, донесена е нова Меѓусекторска стратегија за Дигиталната агенда 2022 – 2026 година (МСДА). Таа се фокусира на инвестиции во домени какви што се напредна информатика и обработка на податоци, вештачка интелигенција (ВИ), сајбер безбедност и напредни дигитални вештини. Наведените цели вклучуваат **дигитална влада, дигитален бизнис, дигитални граѓани и дигитално образование**.

Косово*

Политичките промени на национално и на локално ниво што се случија во 2021 година, во комбинација со пандемијата на КОВИД-19, го забавија напредокот во доменот на Дигиталната агенда. Иако постои стратегиска определба, таа беше ставена во спореден план во текот на минатата година.

Министерството за економија е одговорно за спроведување на Дигиталната агенда. Во текот на 2022 година, ова министерство изготвуваше нова **Стратегија и Акциски план за Дигиталната агенда за 2030 година**,¹⁹ а нацртите на овие документи се очекува да бидат усвоени во 2022 година. Стратегиските цели според овој план би биле како што следува: напредна и безбедна дигитална трансформација (5G, интернет на нештата, вештачка интелигенција итн.); дигитална трансформација на бизнисите (како меѓусекторска стратегија); дигитализација на јавните услуги (е-владеење); дигитални вештини и иновативен екосистем за истражување и развој; зајакнување на системот за сајбер безбедност.

Додека се подготвува новата стратегија за 2022-2026 година, **Стратегијата за модернизација на јавната администрација 2015 – 2020 година** беше спроведена во 2021 година во текот на преодната фаза.

Владата вложува напори да се приклучи кон **Партнерство за отворена власт (ПОВ)** и апликацијата веројатно ќе биде поднесена на крајот на 2022 година. Во моментот се подготвува **Националниот акциски план (НАП) 2022 – 2024 година** во рамките на ПОВ преку спроведување процес на кокреација со акцент на меѓусекторската соработка.

Црна Гора

Промената на власта донесе формални промени во дизајнот на јавната администрација. На 28 април 2022 година, претходното Министерство за јавна администрација, дигитално општество и медиуми стана само Министерство за јавна администрација.

Во 2022 година неколку важни стратегии во доменот на Дигиталната агенда беа усвоени од релевантните владини тела:

- **Стратегија за дигитална трансформација на Црна Гора 2022 – 2026 година** надолжена со **Акциски план 2022-2023** година за нејзино спроведување.

Оваа стратегија претставува развојна рамка во која се наведени стратегиските цели за подобрување на капацитетите за дигитална трансформација на Црна Гора и зајакнување како на дигиталната свест на населението, така и на конкурентноста на ИКТ-секторот.

- **Стратегија за сајбер безбедност на Црна Гора 2022 – 2026 година**

Новата стратегија се заснова на претходните стратегии и во најголем дел ги следи визијата и целите утврдени претходно. Таа има пет стратегиски цели засновани на анализа на недостатоците идентификувани во изминатите девет години.

- **Стратегија за реформа на јавната администрација 2022 – 2026 година**

Со стратегијата се воспоставува „принципот на само еднаш“ во дизајнот на услугите во иднина со надеж дека ќе се постигне едноставно, достапно корисничко искуство во областа на сите јавни услуги, одговорна и ефикасна јавна администрација, отвореност на јавните институции и подобрувања во процесот на формулирање на јавните политики.

- **Стратегија за дигитализација на образовниот систем 2022 – 2027 година**

Донесената стратегија е насочена кон развој на голем број е-услуги, подобрување на функционирањето на јавната администрација и меѓусекторската соработка; воспоставување на неопходните услови во образовните институции за подобрување на дигиталните процеси во нив; и развој и подобрување на дигиталните вештини на учениците и нивно поттикнување во иднина да одберат кариери во областа на ИКТ.

Исто така, вреди да се спомене и **Програмата за привлекување дигитални номади**, донесена во декември 2021 година, која треба да го подобри целокупното деловно опкружување, како за дигиталните номади, така и за граѓаните, со воведување нови е-услуги.

Северна Македонија

Во владиниот план за 2022 година, унапредувањето на Дигиталната агенда е идентификувано како една од стратешките цели на владата. Ова вклучува, но не е ограничено на дигитализација на процесите во институциите; развој на услуги за дигитално плаќање; зголемена покриеност на е-услугите; пристап до интернет во руралните средини.²⁰ Ова е дополнително елаборирано во следниве стратегии: **Национална стратегија за широкопојасен интернет 2019 – 2023 година, Национална стратегија за сајбер безбедност 2018 – 2022 година, Стратегија за отворени податоци 2018 – 2020 година, Национален оперативен план за широкопојасен интернет, Стратегија за реформа на јавната администрација 2018 – 2022 година, Програма на економски реформи 2021 – 2023 година, Стратешки план на МИОА 2021 – 2023 година, Стратегија за регионален развој на РСМ 2021 – 2031 година.**²¹

Северна Македонија сè уште нема стратегија за ИКТ, иако таа е изготвена и чека да биде усвоена од властите.²² Приоритетите за развој на е-влада се наведени во Стратегијата за реформа на јавната администрација 2018 – 2022 година.²³

Со оглед на тоа што повеќето документи релевантни за Дигиталната агенда и за е-влада се застарени, **Програмата на економски реформи 2021 – 2023 година**²⁴ и **Стратешкиот план на МИОА 2021 – 2023 година**²⁵ претставуваат главни документи во доменот на Дигиталната агенда.

Направени се напори за изготвување **Национална стратегија за вештачка интелигенција**, но освен првиот чекор за формирање работна група, не е постигнат друг напредок.²⁶

Накратко, постои политичка волја и стратешка определба за дигитална трансформација на јавната администрација, но спроведувањето на стратешките иницијативи честопати заостанува.

Србија

Владата останува посветена на развојот на е-владеењето и трансформацијата кон дигитална економија. Иако е-владеењето не беше меѓу главните цели во излагањето на премиерот во 2020 година, тие беа наведени како едни од приоритетите на новата влада. Сепак, по парламентарните избори во 2022 година, останува да се види колку високо на агендата на новата влада ќе биде е-владеењето.

Дополнително на тоа, во соработка со Светскиот економски форум, во февруари 2022 година беше формиран Центарот за 4-тата индустриска револуција. Во иднина, Центарот ќе се фокусира на вештачката интелигенција и на биоинженерството.

Една од главните цели на донесената Стратегија за развој на вештачка интелигенција во Република Србија за периодот 2020 – 2025 година е подобрување на јавната администрација со користење вештачка интелигенција. Сепак, Акцискиот план за спроведување на стратегијата е во последната година на имплементација, но сè уште не е изготвен сеопфатен извештај за статусот на спроведувањето на акцискиот план.

20 Програма за работа на Владата на Република Северна Македонија за 2022 година. Достапна на: <https://bit.ly/3giwsPp>

21 Дополнет предлог на Стратегија за регионален развој на Република Северна Македонија 2021 – 2031. Достапен на: <https://bit.ly/3TMJgLJ>

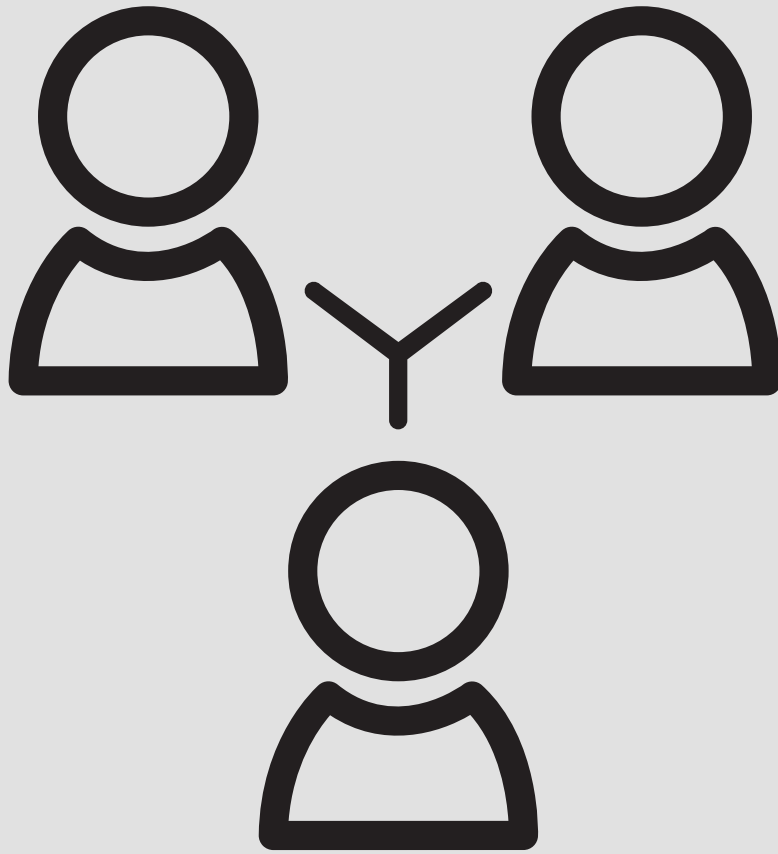
22 Нацрт национална стратегија за ИКТ 2021 – 2025, достапна на: <https://bit.ly/3TLIHCS>

23 Стратегија за реформа на јавната администрација 2018 – 2022 година. Министерство за информатичко општество и администрација. Достапна на: <https://bit.ly/3U1j1kR>

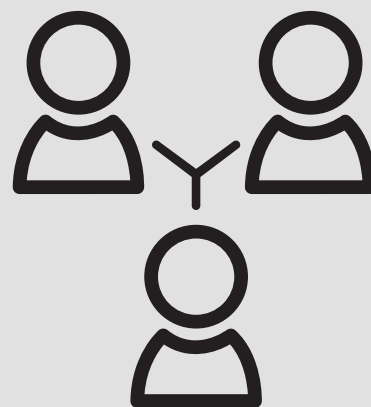
24 Програма на економски реформи 2021 – 2023 година. Јануари, 2021 година. Министерство за финансии. Достапна на: <https://bit.ly/3Amu9BO>

25 Стратешки план 2021 – 2023 година. Министерство за информатичко општество и администрација. Достапен на: <https://bit.ly/3EICqCG>

26 Национална AI стратегија. Фонд за иновации и технолошки развој. Достапна на: <https://bit.ly/3Eg61C0>

3

КООРДИНАЦИЈА НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА Е-ВЛАДА

3. КООРДИНАЦИЈА НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА Е-ВЛАДА

Постојат сличности низ целиот регион поврзани со институциите што ги водат и ги унапредуваат напорите за спроведување на Дигиталната агенда. Најчестиот пристап опфаќа национална агенција што е интензивно вклучена и/или ја води Дигиталната агенда, при што неколку министерства се придружуваат кон таквите напори – од кои највообичаени се: министерствата за економија, јавната администрација, трговијата и телекомуникациите. Во споредба со истражувањето на основната состојба, секоја земја стана порационализирана во однос на координативниот дел од имплементацијата на е-влада. Според последните национални извештаи, може да се заклучи дека сите земји сфатија дека поцентрализираниот пристап може да донесе повеќе придобивки од процесот на спроведување на Дигиталната агенда.

Црна Гора и Северна Македонија повеќе се потпираат на министерствата што ги водат активностите за имплементација на е-влада, Албанија и Косово* имаат пристап што се потпира на национални агенции што ги водат активностите, додека Србија има комбиниран пристап каде што неколку јавни институции ги споделуваат одговорностите.

Албанија

Националната агенција за информатичко општество (НАИО) е институција со мандат за спроведување на Дигиталната агенда, одговорна за спроведување и координација на иницијативите, одржување на порталот е-Албанија и промоција на нови технологии и инвестиции.

Иако новата МСДА 2022 – 2026 година вклучува широк опсег на владини тела вклучени во процесите на Дигиталната агенда, наодите од извештајот на ОДА покажуваат дека недостасува соработка помеѓу јавните институции. На пример, еден од наодите на фокус-групата беше дека три различни институции (НАСЦЦС, Министерството за млади и деца и Општина Тирана) работат на образовни програми за млади без да соработуваат меѓу себе поради недостаток на институционална комуникација.

На локално ниво, Општина Тирана ги предводи напорите за дигитализација преку различни иницијативи и проекти. Покрај постојната платформа Отворени податоци, еКиоска и Дигитална Тирана, општината дизајнира нова институционална стратегија за дигитализација и иновации.

Косово*

Најважни институции за спроведување на Дигиталната агенда остануваат **Министерството за економија** и **Агенцијата за информации и општество (АИО)** во рамките на **Министерството за внатрешни работи**. АИО работи на прашања поврзани со е-владеење и оперативна имплементација на стратегиите. Од март 2021 година, таа работи под Министерството за внатрешни работи бидејќи претходното Министерство за јавна администрација беше укинато и споено со Министерството за внатрешни работи.

32 Во моментот, не постои независна стратегија за е-влада и таа останува да биде дел од другите, пошироки стратегии, како што е ИТ-стратегијата. Оваа стратегија го опфати периодот до 2020 година, а АИО подготвува нова стратегија за следните години.

Треба да се напомене дека, како резултат на промените во политичкиот спектар, недостасува целосна посветеност на развојот на е-влада во Косово*.

Црна Гора

Иако помина низ промена на името, новото старо Министерство за јавна администрација останува да биде надлежно за дигиталната трансформација на земјата.

Во **Стратегијата за дигитална трансформација на Црна Гора 2022 – 2026 година**, поделбата на одговорноста за процесот на дигитална трансформација помеѓу различни владини тела, институции и совети се препознава како важно прашање. Оттука, една од нејзините цели е да се формира координативно тело, кое ќе управува со дигиталната трансформација на Црна Гора на сеопфатен начин, притоа избегнувајќи судири на авторитетот на различни засегнати страни и фрагментација на целите меѓу нив.

Според владиниот план за 2021 година, владините тела што се фокусираат на развојот на дигитално општество и на дигиталната трансформација се:

- Совет за иновации и паметна специјализација
- Совет за конкурентност
- Совет за е-влада
- Совет за реформа на јавната администрација
- Совет за управување со порталот за отворени податоци
- Платформа за размена на идеи

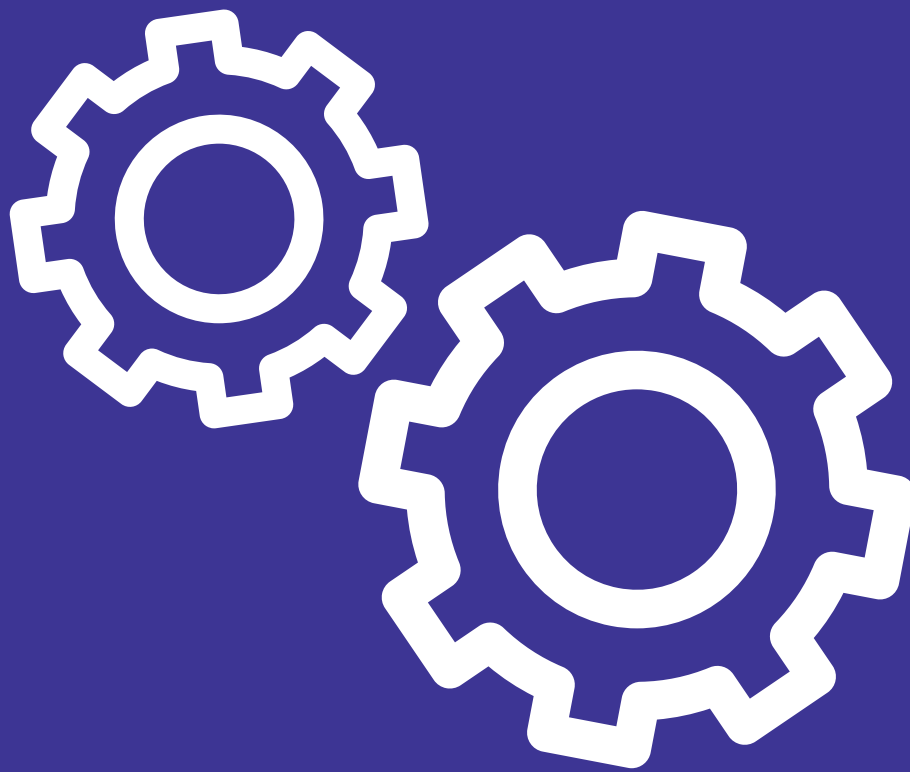
Северна Македонија

Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА) е надлежно за Дигиталната агенда. Тоа врши активности поврзани со развој и унапредување на информатичкото општество, како и активности поврзани со интегрирана информациско-комуникациска мрежа, бази на податоци, интероперабилност и размена на информации, безбедносни аспекти и развој на инфраструктурата. Сепак, честите промени на министрите што го водеа министерството го попречија процесот. Исто така, според Националната стратегија за ИКТ на Северна Македонија 2021 – 2025 година, беше планирана **Централизирана дигитална агенција (ЦДА)**, со надеж за централизирање на владините напори и ресурси при развојот и испораката на владини е-услуги.

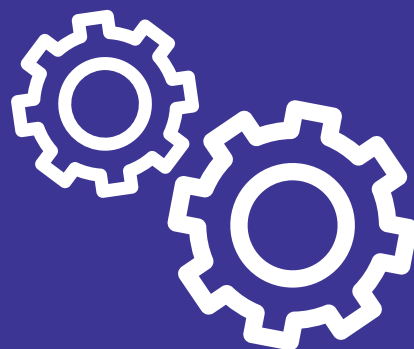
Покрај тоа, **Кабинетот на вицепремиерот задолжен за политики за добро владеење** презеде активна улога во дигиталната трансформација на јавната администрација, преземајќи суштински чекори во оваа насока, како, на пример, отпочнување на процесот на подготовка на Национална стратегија за дигитална трансформација и формирање Национален совет за дигитална трансформација.

Србија

Министерството за трговија, туризам и телекомуникации, меѓу другото, е надлежно за вршење активности од областа на информатичкото општество и неговиот развој. Покрај министерството, други владини тела што ја спроведуваат агендата за е-влада и дигитално општество се **Канцеларијата за информатички технологии и е-влада** и **Министерството за јавна администрација и локална самоуправа**.

4

**ПРАВНА
РАМКА**

4. ПРАВНА РАМКА

Врз основа на податоците од претходното истражување, во продолжение е даден преглед на правната рамка во избраните земји. Имајте предвид дека постојат одредени семантички разлики помеѓу називите на законите во секоја земја и авторите се обиделе да ги групираат заедно. Исто така, постои можност во периодот помеѓу изготвувањето на последните извештаи за земјите за 2021 година и објавувањето на овој извештај, да се случиле одредени промени.

Табела 4: Регионален преглед на правната рамка поврзана со Дигиталната агенда

	Албанија	Косово*	Северна Македонија	Црна Гора	Србија
Закон за електронски потпис	✓	✓	✓	✓	✓
Закон за заштита на податоци / Закон за заштита на лични податоци	✓	✓	✓	✓	✓
Закон за електронски комуникации	✓	✓	✓	✓	✓
Закон за електронска трговија	✓		✓	✓	✓
Закон за електронски документ	✓	✓	✓	✓	✓
Закон за државната база на податоци / Закон за централен регистар на население	✓		✓	✓	✓
Закон за слободен пристап до информации од јавно значење		✓	✓	✓	✓
Закон за електронска идентификација и доверливи услуги	✓	✓	✓	✓	✓
Закон за електронска влада	✓	✓	✓	✓	✓
Закон за безбедност на информации / Закон за сајбер безбедност		✓		✓	✓

Албанија

Во Албанија немаше промени во законската рамка помеѓу двата извештаи. Беа донесени потребните закони, со што се создаде поволна рамка за дигитална трансформација и спроведување на Дигиталната агенда. Покрај ажурирањата на законите и усвојувањето на одредени подзаконски акти, немаше други суштински промени.

Во моментот, најважниот документ што го води развојот на Дигиталната агенда е **Meѓу-секторската стратегија за Дигиталната агенда 2022 – 2026 година.**

Косово*

Законот за електронска идентификација и доверливи услуги во електронски трансакции беше донесен од Собранието во 2021 година, со што беа регулирани важни области на електронската идентификација, електронскиот потпис и печат и електронскиот документ.

Црна Гора

Покрај донесувањето неколку стратегии, немаше значителни промени во законите што ги регулираат областите на Дигиталната агенда или донесување нови закони.

Северна Македонија

Треба да се напомене дека во Северна Македонија, остварувањето на правата предвидени со овие закони може да биде проблематично. Различни јавни институции честопати се однесуваат различно, со што дополнително ги збунуваат граѓаните во врска со валидноста на е-услугите и нивната применливост во реални ситуации.

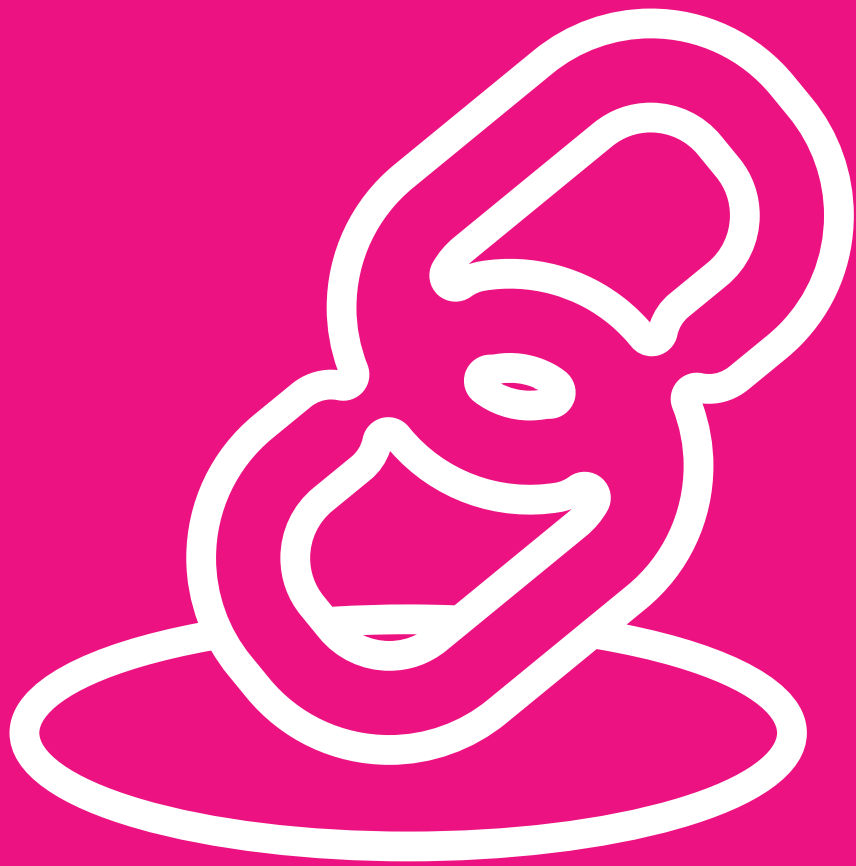
По договорот меѓу Северна Македонија, Србија и Црна Гора беше воспоставено меѓусебно признавање квалификувани услуги.

Србија

Покрај законите наведени во табелата погоре, постојат неколку стратегии и придружни акциски планови, кои се многу важни за спроведувањето на Дигиталната агенда.

Стратегии:

- **Стратегија за развој на мрежа од новата генерација до 2023 година**
- **Стратегија за вештачка интелигенција 2020 – 2025 година и Акциски план 2020 – 2025 година**
- **Стратегија за развој на дигитални вештини 2020 – 2024 година**
- **Стратегија за развој на информатичко општество и безбедност на информациите 2021 – 2026 година**
- **Стратегија за реформа на јавната администрација 2021 – 2030 година, со Акциски план 2021 – 2025 година**
- **План за развој на електронска администрација 2020 – 2022 година и Акциски план 2020 – 2022 година**
- **Стратегија за паметна специјализација 2020 – 2027 година**

5

СОСТОЈБА НА РАЗВОЈ НА Е-УСЛУГИ

5. СОСТОЈБА НА РАЗВОЈ НА Е-УСЛУГИ

Состојбата на развој на е-услугите од година во година се подобрува. Најчесто, акцентот се става на зголемувањето на употребата на е-услугите, што се утврдува врз основа на бројот на корисници и бројот на испорачани услуги. Следната област на фокус за целиот регион треба да биде квалитативниот аспект на услугите, како и попрактичната и попогодната испорака на е-услуги до сите целни групи. Најрелевантен индикатор за постигнатиот напредок е можеби истражувањето на ОН за е-влада од 2022 година. Најважните индикатори може да се видат во табелата подолу. Србија направи најголем скок во однос на претходното истражување, со рангирање за 18 места погоре. Црна Гора, исто така, забележа подобрување во рангирањето, додека Албанија и Северна Македонија имаа малку пониски позиции во споредба со 2020 година.

Табела 5: Преглед на регионалниот напредок во истражувањето на ОН за е-влада од 2020 и од 2022 година²⁷

Survey Year	Country Name	E-Government Rank	E-Government Index	E-Participation Index	Online Service Index	Human Capital Index	Telecommunication Infrastructure Index
2022 vs 2020	Montenegro	4	0,0254	-0,0817	0,0116	0,0144	0,0502
2022 vs 2020	Albania	-4	0,0014	-0,0838	-0,0230	0,0021	0,0252
2022 vs 2020	North Macedonia	-8	-0,0083	-0,1401	-0,0392	0,0167	-0,0025
2022 vs 2020	Serbia	18	0,0763	-0,0146	0,0573	0,0052	0,1665

Survey Year	Country Name	E-Government Rank	E-Government Index	E-Participation Index	Online Service Index	Human Capital Index	Telecommunication Infrastructure Index
2022 vs 2020	Montenegro	5,6%	3,6%	-14,9%	2,1%	1,7%	6,8%
2022 vs 2020	Albania	-6,3%	0,2%	-9,9%	-2,7%	0,3%	4,4%
2022 vs 2020	North Macedonia	-10,0%	-1,2%	-16,8%	-5,3%	2,3%	-0,4%
2022 vs 2020	Serbia	45,0%	10,2%	-1,8%	7,2%	0,6%	26,9%

Албанија

Во моментот на националната платформа е-Албанија се нудат 1.225 услуги, кои ги обезбедуваат 200 институции на јавната администрација. Во јули 2022 година платформата имаше 2.679.806 регистрирани корисници. Порталот е-Албанија служи како централна порта помеѓу граѓаните и е-услугите што ги нуди јавната администрација бидејќи е поврзан со евиденцијата и со електронските системи на јавната администрација преку платформа за интероперабилност. Во моментот, на порталот се поврзани 55 електронски системи. Најкористени услуги се издавање е-сертификати, закажување термини и електронски плаќања сметки, како што е годишниот данок на половни возила. Платформата, исто така, нуди можност за давање повратни информации за корисничкото искуство и оценување на самиот процес.

Од 1 мај 2022 година, за сите јавни услуги може да се поднесе барање или да се пристапи само преку порталот е-Албанија. Тоа значи дека граѓаните повеќе не можат физички да користат шалтери и канцеларии на јавната администрација за да подигнат документи или да поднесат барање за одредена услуга. Поради непознатото ниво на дигитална писменост на албанските граѓани, се очекува оваа реформа да предизвика одредени проблеми и уназадување во однос на неговото спроведување. Сепак, како резултат на нарушувањето на безбедноста на податоците во јули 2022 година, порталот мораше да се затвори, при што не беше во функција три недели.

Во текот на минатата година се случија неколку протекувања на податоци, со што се загрози интегритетот и на личните податоци на граѓаните и на електронските системи на институциите. И покрај постојните закони за приватност на податоците, спречувањето на такви нарушувања останува да биде проблем.

Општиот впечаток за тестираниот квалитет на е-услугите е оценет како добар во областите на пристапност и погодност за корисниците, додека имаше различни повратни информации поврзани со стручната административна служба и општите критериуми.

Косово*

Услугите на е-влада се рационализираат преку порталот е-Косова. Според Агенцијата за информации и општество (АИО), поголемиот дел од јавните институции имаат сопствена електронска евиденција (бази на податоци). Институциите во кои сè уште недостасуваат е-бази на податоци се поддржани од АИО при нивното воспоставување. Во моментот, поставената платформа за интероперабилност поврзува 24 електронски системи на различни институции, така што е можна размена на податоци меѓу нив. Сепак, интероперабилноста претставува работа во тек што се решава преку проект финансиран од Светска банка. По регулирањето на електронската идентификација и потпис со законот, потребно е дополнително да се зголеми понудата на е-услуги и да се подобри безбедноста на личните податоци.

Кога станува збор за квалитетот и за погодноста за корисниците на онлајн услугите, од националниот извештај може да се заклучи дека тестираните услуги се лесни за употреба и корисниците не наидуваат на проблеми при користењето. Постојат само неколку тешкотии со кои можат да се сретнат граѓаните, но тие не го нарушуваат целокупното искуство. Немаше можност да се рангираат сите тестирани услуги по нивното користење.

Црна Гора

Услугите на е-влада се достапни на централниот портал euprava.me²⁸. Сепак, порталот не ги содржи сите услуги што се релевантни за граѓаните, на пр. е-здравство, е-запишување итн. Од таа причина, не постојат изедначени информации за точниот број корисници на е-услуги на национално ниво. Самиот портал е воспоставен во 2011 година и во него не се направени промени од првиот извештај на ОДА, така што е застарен и неговиот дизајн го прави непогоден за употреба од корисниците. Според достапните извештаи, има приближно 80.000 корисници на порталот за е-влада.

Според Министерството за внатрешни работи, заклучно со мај 2022 година 200.000 граѓани добија електронски лични карти. Црна Гора е првата земја во регионот што го имплементира концептот, но сè уште работи на развивање на услугите за да се овозможи користењето на eID. Главната разлика помеѓу новиот eID е тоа што доаѓа со два дигитални сертификати – е-идентификација и квалификуван сертификат за електронски потпис. Со овие сертификати граѓаните можат да потпишуваат документи во електронски формат и да користат одредени е-услуги за кои е потребна електронска идентификација. Сепак, пред да може да се користи, секој eID треба да се активира, што претставува дополнителна пречка во искористувањето на опциите што ги нуди.

Во согласност со Законот за лична карта, TrustME обезбедува услуги за издавање дигитални сертификати што се користат за е-идентификација и квалификуван сертификат за електронски потпис.

Севкупните повратни информации за квалитетот и за погодноста за употреба на обезбедените е-услуги се донекаде измешани. Некои услуги се оценети како збунувачки и тешки за употреба, со што се намалуваат придобивките што треба да ги обезбедат. Од друга страна, некои услуги што веќе им се познати на граѓаните се оценети како задоволителни и лесни за користење.

Северна Македонија

Иако Системот за управување со документи (DMS) беше воведен во 2020 година, неговата употреба во јавните институции останува на ниско ниво. Истражувањето покажа дека само 9 од 101 институција што учествувале во него имале пристап до DMS, додека 75% од нив ги чувале документите на локални мрежи или на персонални компјутери. Доколку сите јавни институции не се обединат во употребата на DMS, не е можно да се воспостави целосна интероперабилност.

Принципот на само еднаш допрва треба да се спроведе и останува да биде приоритет на владата и на релевантните органи.

Меѓусебната поврзаност и размената на податоци меѓу јавната администрација и приватниот сектор се врши преку платформата за интероперабилност. Во ноември 2021 година, на платформата беа регистрирани 39 субјекти. Според МИОА, во мај 2022 година имаше достапни 567 онлајн услуги во чии рамки јавната администрација може да разменува податоци меѓу себе.

Што се однесува на порталот за е-услуги, општите впечатоци од тестирањето се дека процесот на регистрација на порталот uslugi.gov.mk за услуги мора да помине преку Управата за јавни приходи, дури и кога станува збор за користење основни услуги. Речиси ништо не се добива преку е-пошта, односно пристапот е многу ограничен. Дополнително на тоа, освен за целите на огласување на uslugi.gov.mk, страниците на институциите не се меѓусебно поврзани, а за некои услуги е потребно да се креира дополнителен профил на веб-страницата на соодветната институција. Некои услуги што се означени како електронски не се воопшто такви, а за некои од услугите, како што е тестирањето пример, само еден чекор е електронски (креирање барање), но за да ја добиете целосната услуга, треба да отидете на шалтер во институцијата. Покрај тоа, при тестирањето на услугите, забележано е дека потврдата за неосудуваност (која често се бара при престанок на работниот однос или остварување некои права) сè уште се добива од судот каде што лицето е родено, без оглед на неговото тековно живеалиште, односно живеалиште според лична карта. Потребно е многу време за добивање одредена е-услуга, што не е соодветно на нивното значење и цел. Во однос на користењето на услугите на други јазици (албански и англиски), uslugi.gov.mk е делумно преведен, додека називот на услугата постои само на македонски јазик.

Србија

Услугите на е-влада се развиваа постепено во последните неколку години. Пандемијата на КОВИД-19 послужи како катализатор за пошироко прифаќање и користење на услугите на е-влада од страна на граѓаните. Сепак, сè уште има значителен простор за развој и приближување на е-услугите до граѓаните.

Две главни области што потенцијално можат да овозможат услугите на е-влада да се издигнат на повисоко ниво се насоченоста кон корисниците и управувањето со производите. Овие теми беа нагласени во интервјуата и во фокус-групите како нешто што е од клучна важност за да се обезбедат подобри услуги на е-влада во целина. Иако е многу разумно, насоченоста кон корисниците и управувањето со производите се долгорочни заложби и треба да бидат структурно вградени во сите нивоа на власт. Ќе биде потребен сериозен фокус, работа и посветеност за да се спроведат на успешен и прониклив начин.

Фактот што одредени институции се свесни за оваа потреба е охрабрувачки. На пример, Канцеларијата за ИТЕ користи концепти какви што се агилно, дизајн размислување, кориснички личности итн., што е многу значаен индикатор за идните пристапи. Друг добар пример е Тимот за реформа на јавната администрација и е-влада при Кабинетот на премиерот, кој користи слични концепти како и Канцеларијата за ИТЕ, заедно со концепти за кокреирање. Ова беше применето при креирањето и воведувањето на е-услугата за издавање билети за паркинг и паркинг-места за лица со попреченост. Сè уште во зародиш, ваквите пристапи треба да се применуваат и да се имплементираат во целокупната структура на е-влада.

Достапните е-услуги се централно лоцирани на порталот за е-влада, е-Управа²⁹. Во април 2022 година, вкупниот број достапни услуги за граѓаните беше околу 50, додека вкупниот број е-граѓани (број регистрирани профили на порталот за електронска идентификација) изнесуваше 1.320.305. Најпопуларните и најчесто користените услуги беа, пред сè, оние поврзани со КОВИД-19. Повеќе детали и бројки може да се најдат во извештајот за земјата за 2021 година.

6

**ДИГИТАЛНА
ПИСМЕНОСТ**

6. ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ

Дигиталната писменост е можеби најважниот елемент што влијае врз понатамошниот развој на Дигиталната агенда во регионот. Имаше неколку регионални иницијативи поврзани со оваа тема (на пример, напори за РСС – Регионален совет за соработка), но тие сè уште се во зародиш. Со оглед на амбициозните цели што ги има секоја од целните земји и економии, нивото на дигитална писменост е сè уште незадоволително за нивно остварување. Затоа, значителен дел од краткорочниот и долгорочниот иден фокус треба да се посвети на оваа област.

Регионалното истражување на основната состојба на ОДА содржеше статистички податоци само од Србија од Северна Македонија поврзани со компјутерската писменост и писменоста за ИКТ, соодветно. Не е забележан значителен напредок од моментот на спроведување на истражувањето на основната состојба на ОДА. Сè уште не постои единствен начин на мерење и на следење на унапредувањето на дигиталните вештини на национално и на регионално нивоа. Иако може да се забележат различни напори во регионот во однос на изготвувањето релевантни документи поврзани со дигиталната писменост, недостатокот на стандардни методологии за мерење и за следење беше и останува да биде еден од клучните предизвици со кои се соочува секоја земја и регионот во целина.

Албанија

Стратегиски документ за справување со дигиталната писменост е новодонесената **Меѓусекторска стратегија за Дигиталната агенда 2020 – 2026 година**. Првата цел на стратегијата означена како дигитална влада е насочена кон подобрување на дигиталната писменост на јавните службеници во Република Албанија и на целото население преку трансформирање на методите на настава и учење. Постигнувањето на оваа цел се заснова на неколку главни столбови: градење дигитална култура на учење; процес на настава и учење; безбедни објекти и интернет-врска; научно истражување во високообразовните институции.

Сепак, тешко е да се најдат податоци за дигиталната писменост во Албанија. Речиси и да не постојат извештаи и/или статистика за дигиталната писменост објавени од официјални институции. Ова беше потврдено во интервјуто со претставниците на НАИО во кое тие изјавија дека владата не поседува податоци за дигиталната писменост. Сепак, извештајот на ИНСТАТ покажува дека 51,1% од луѓето на возраст од 65 до 74 години никогаш не користеле интернет. По затворањето на физичките шалтери на АДИСА, ова може да стане проблем бидејќи добивањето одредени услуги, какви што се постапките за добивање пензија и издавањето лични карти, сега се врши преку порталот е-Албанија.

Косово*

Според Косовскиот* институт за јавна администрација (КИПА), тело одговорно за едукација и обука на вработените во јавната администрација, вештините на службениците се на задоволително ниво. Во 2021 година, вкупно 382 вработени во јавната администрација поминале низ различна обука/едукација во областа на ИТ, какви што се обука за електронскиот систем за управување со барања, управување со проекти, сајбер безбедност и заштита на податоци.

Покрај тоа, приближно 4.500 службеници посетувале обуки на теми поврзани со модернизација на јавната администрација, процес на креирање јавни политики, европска интеграција, јавни финансии и локално управување.

Исто така, ГО обезбедуваат едукативни програми за подобрување на дигиталната писменост на граѓаните. На пример, Отворени податоци Косово се фокусира на работа со младото население, додека Министерството за економија прави напори за унапредување на дигиталните вештини преку проектот КОДЕ. Еден дел од проектот КОДЕ се фокусира конкретно на невработените млади лица и на оние што работат со скратено работно време. За периодот 2020 – 2030 година, целта е 4.000 граѓани да учествуваат во програмата „Youth Online and Upward (YOU)“ во чии рамки ќе се стекнат со специјализирани технички вештини, како што е развој на софтвер.

Црна Гора

Стратегијата за дигитална трансформација на Црна Гора 2022 – 2026 година го идентификува подобрувањето на вештините и на капацитетите за дигитална трансформација како нејзина примарна стратегиска цел. Оваа цел е дополнета со стратегиската цел за подобрување на дигиталната свест во општеството и конкурентноста на полето на ИКТ. Имајќи го ова предвид, една од иницијативите што беше започната беше „Дигитална академија“ – едукативна платформа наменета за службениците, за студентите и за ранливите групи.

Овде вреди да се споменат и целите и напорите предвидени со **Стратегијата за дигитализација на образовниот систем 2022 – 2027 година**. Една од нејзините стратегиски цели е подобрување на дигиталните вештини и на дигиталните компетенции со помош на оперативни цели, какви што се подигање на нивото на дигитални вештини и компетенции на вработените во образовните институции, подигање на нивото на дигитални вештини и компетенции на студентите, подобрување на безбедното користење на технологијата, подобрување на дигиталните вештини и компетенции и примена на дигитални технологии преку промотивни кампањи.

Друга цел на Министерството за јавна администрација беше да се обезбеди интероперабилност на заедничките информациски системи што ги користат различни институции на јавната администрација, со цел да се создаде целосно интегриран систем. За да се постигне тоа, Министерството имаше за цел да развие и да воспостави најмалку 10 е-услуги за граѓаните и за деловните субјекти. Сепак, останува нејасно дали ќе се постигне некаков напредок во овој домен.

Северна Македонија

Националната стратегија за вработување 2021 – 2027 година со Акциски план за вработување 2021 – 2023 година³⁰ и **Националната стратегија за ИКТ 2021 – 2025 година** на РСМ (треба да се усвои) се фокусираат на развојот на дигиталните вештини на населението. За да се подобри дигиталната писменост, владините напори ќе се сосредоточат на следниве аспекти:

- Воведување соодветни часови/предмети во образовниот систем;

30 Национална стратегија за вработување 2021 – 2027 година со Акциски план за вработување 2021 – 2023 година. Достапна на: <https://bit.ly/3V51IFF>

- Подобрување на дигиталните вештини на граѓаните, со цел да се подобри нивната вработливост, особено на невработените;
- Подобрување на дигиталните вештини на службениците во јавната администрација.

Целта на стратегијата е по спроведување на планираните мерки, стапката на учество на возрастите во образованието и во обуката да достигне 16% годишно до 2027 година. Исто така, друга цел е 45% од населението да поседува дигитални вештини до крајот на 2027 година.

За Северна Македонија може да се заклучи дека постојат мерки за унапредување на дигиталните вештини на национално ниво, но ќе биде потребно време за да се добијат резултати од нивното спроведување.

Србија

Стратегијата за развој на дигитални вештини 2020 – 2024 година³¹ останува да биде најважен стратегиски документ за навигација на развојот на дигиталната писменост во земјата. Таа ги поврзува дигиталните вештини со транзицијата кон дигиталната економија и ја наведува неопходноста од зајакнување на луѓето за креирање идни работни места и економија на знаење.

Според истражувањето и интервјуата направени со граѓаните во локалните заедници,³² податоците покажуваат дека тие се заинтересирани за користење е-услуги, но сложените процеси и недостигот на информации претставуваат реални пречки. Оттука, потребни се инвестиции во образованието и во дигиталните вештини.

Исто така, заклучоците од интервјуата направени со учесниците во фокус-групата потврдуваат дека пристапот до одредени е-услуги е збунувачки. Оваа конфузија обично произлегува од непостоењето упатства и/или постоењето недоволно јасни инструкции на порталот.

48 31 Стратегија за развој на дигитални вештини 2020 – 2024 година <https://bit.ly/3XeZy2T>

32 „Centar za podršku eUpravi otvoren u Nišu. Jug Media“. 23 ноември 2021 година. Достапно на: <https://bit.ly/3EFVwsP>

7

**ПРИСТАП ДО Е-УСЛУГИ
И ПОДИГАЊЕ НА
СВЕСТА**

7. ПРИСТАП ДО Е-УСЛУГИ И ПОДИГАЊЕ НА СВЕСТА

Пристапот до е-услуги се обезбедува преку националните портали, при што се забележува напредок во целиот регион во споредба со извештајот за основната состојба. Сепак, за да се зголеми бројот и квалитетот на услугите и на користењето, потребно е да се стави поголем фокус на корисниците и на погодноста за употреба на порталите и пристапот до нив.

Албанија

Постојат приближно 200 јавни институции што ги обезбедуваат своите електронски услуги преку платформата е-Албанија. Во моментот на интернет се нудат 1.200 јавни услуги или приближно 95%. Албанската влада инвестираше во развој на електронски услуги, дигитализација на архивите, зголемување на бројот на поврзани системи во владината платформа за интероперабилност, размена на податоци, зголемување на бројот на е-услуги на платформата, инфраструктура, развој на конкретни платформи за размена на правни документи, електронски печат и потпис, итн. Платформата е-Албанија служи како централизирана порта преку која секое заинтересирано лице може преку интернет да добие електронски услуги што ги обезбедуваат јавните институции во Албанија. Оваа платформа е поврзана со владината платформа за интероперабилност, која претставува основна архитектура што овозможува интеракција со електронските системи на јавните институции. Платформата за интероперабилност во моментот е поврзана преку владината мрежа GovNet со 55 електронски системи на јавната администрација.

Косово*

Лансирањето на порталот **е-Косова** беше голем напредок во приближувањето на е-услугите до граѓаните. Иако сè уште е во раните фази и бројот на услуги што се нудат останува прилично ограничен, се очекува новите е-услуги да станат достапни сега, кога аспектите поврзани со eID и со електронскиот потпис се регулирани со закон. Порталот нуди повеќе од 30 е-услуги и има 648.939 регистрирани корисници, вклучувајќи граѓани и деловни субјекти.

Во текот на минатата година, ГО беа активни во унапредување на Дигиталната агенда. Преку различни иницијативи и проекти, ГО работеа заедно со локалната јавна администрација на развивање одредени е-услуги и на порталот е-Косова, како и на обезбедување едукација. Сепак, јавната администрација треба да преземе поактивна улога во промовирањето на е-владеењето и на достапните е-услуги, како и да обезбеди инфо-водичи за тоа како да се пристапи до овие е-услуги и како да се користат.

Црна Гора

Во моментот, порталот **е-управа**,³³ кој ги централизира сите е-услуги, има повеќе од 80.000 корисници и нуди 523 е-услуги и за граѓаните и за деловните објекти. Сепак, извештајот³⁴ покажува дека од тие бројки, само 181 се наменети за граѓаните, додека останатите 321 се наменети за бизнис-секторот.

33 Портал за е-влада на Црна Гора. <https://bit.ly/3gamkIx>

34 Извештај на Институт Алтернатива, достапен на: <https://bit.ly/3EklxeX>

Постои **Портал за отворени податоци**³⁵ каде што граѓаните можат да пристапат до податоците што ги поседуваат јавните институции и да ги преземат во отворен и машински читлив формат. Досега се регистрирани приближно 195.000 преземања од порталот.

Северна Македонија

Фокусна точка на е-услугите е **Националниот портал за е-Услуги**³⁶ кој моментално нуди 212 услуги. Сепак, се чини дека само 75 од нив се отворени и подготвени за употреба, додека другите се или во фаза на развој или штотуку објавени. Во повеќето случаи кога е-услугите не се достапни, постои писмен водич за тоа како лично да пристапите до одредена услуга.

Како резултат на поддршката на Заедницата на единиците на локална самоуправа на РСМ, постојат позитивни примери за развој на е-услуги на јавната администрација на локално ниво. На пример, порталот **е-Одобрение за градење**³⁷, порталот за управување со Б-дозволи за усогласување со оперативен план и еколошки дозволи, порталот **е-Градежно земјиште**³⁸, апликациите e-stvari.mk и e-urbanizam.mk.

Србија

Доколку направиме споредба меѓу вкупното население на Србија (6,9 милиони) и вкупниот број корисници на **е-Управа**³⁹ (1,2 милиони), можеме да заклучиме дека приближно 17,8% од населението користело услуги на е-влада барем еднаш во животот.

Ова е во согласност со наодите од истражувањето на НАЛЕД за е-влада⁴⁰ дека приближно половина од населението е запознаено со услугите на е-влада, додека 18% од граѓаните сè уште не се свесни за оваа можност. Дополнително на тоа, како причини за некористење на услугите на е-влада, тие го наведуваат премногу сложениот(-те) процес(-и) и верувањето дека е полесно тоа да се направи лично. Она што е интересно е што 46% од испитаниците претпочитаат да пристапат до е-Управа преку мобилен или таблет.

Сепак, најчест проблем во врска со добивањето пристап до дигитални потписи е фактот што личните карти на граѓаните издадени пред 2014 година се некомпатибилни со дигиталните потписи.

Подигањето на свеста за Дигиталната агенда и особено за е-услугите за целите на зголемување на побарувачката на граѓаните за квалитетни е-услуги е една од целите на проектот ИЦЕДА. Клучен чинител за промовирање и за подигање на свеста се ГО вклучени во проектот ИЦЕДА. Секоја од земјите учеснички во проектот започна со три ГО, чија главна цел беше формирање и управување со граѓански центри за поддршка на услугите на е-влада. Преку тие центри, ГО успеаја да поттикнат приближно 32.000 граѓани од целните земји од Западен Балкан да користат одредени е-услуги и да ја шират дигиталната писменост.

На пример, во Косово*, мрежа на ГО од Косово* дадоа директен придонес кон поддршката и промовирањето на услугите на е-влада преку проектот ИЦЕДА. Првата група ГО вклучени преку проектот ги спроведоа своите 18-месечни иницијативи за поддршка на услугите на

35 Портал за отворени податоци на Црна Гора. <http://bit.ly/3ApkzOg>

36 Национален портал за е-Услуги. <http://bit.ly/3AoVO4X>

37 е-Одобрение за градење. <https://bit.ly/3TR4zvj>

52 38 Портал е-Градежно земјиште. <https://bit.ly/3UPDA4M>

39 Национален портал за е-влада на Република Србија - <https://bit.ly/3gcZcsT>

40 Истражување на јавното мислење за услугите на е-влада. <https://bit.ly/3GpTNct>

е-влада. Служејќи како центри за поддршка на институционалните чинители одговорни за обезбедување различни е-услуги, овие ГО исто така ги искористија сопствените капацитети и експертиза за обезбедување поддршка за спроведувањето на Дигиталната агенда.

Во Северна Македонија, преку иницијативата ИЦЕДА, три ГО основаа и управуваа со три центри за поддршка на е-влада во Скопје, Кичево и во Прилеп, кои покриваат и одредени рурални средини, со цел да им помогнат на граѓаните да користат одредени јавни е-услуги. Центрите, исто така, успеаја да им помогнат и на повеќе ранливи групи што доаѓаат од низок социо-културен стандард, Роми, неписмени и/или „технички неписмени“ лица, стари лица, лица со долготрајна невработеност и лица со основна информатичка писменост, рурално етничко население и мешано население на верска основа.

Во Србија беа преземени неколку иницијативи од субгрантисти. Една од нив беше спроведување на проектот „Дигитализација – врска за иднината“, кој вклучуваше организирање обуки за основите на користење современи технологии и дигитални содржини наменети за граѓаните. Исто така, беше креирана и веб-страница, со цел приближување на електронските услуги до граѓаните од аспект на користењето дигитални алатки. Друга иницијатива вклучуваше спроведување на истражување со повеќе од 600 испитаници за испитување на користењето е-услуги во градот Панчево. Дополнително на тоа, беа креирани десет едукативни видеа наменети за олеснување на користењето на е-услугите од страна на општото население. Во градот Ниш, заинтересирани граѓани учествуваа во истражувањето „е-Услуги во градот Ниш“, а целта на истражувањето беше да се соберат информации за користењето и за квалитетот на постојните е-услуги.

8

**САЈБЕР
БЕЗБЕДНОСТ**

8. САЈБЕР БЕЗБЕДНОСТ

Rank	Country	National Cyber Security Index	
18.	 Serbia	80.52	
52.	 North Macedonia	55.84	
68.	 Albania	48.05	
91.	 Montenegro	35.06	

Слика 5: Споредба на Националниот индекс за сајбер безбедност (НЦСИ) на избраните земји од ЗБ во овој извештај на НЦСИ⁴¹. За жал, нема достапни податоци за Косово*.

Според НЦСИ, Србија бележи најголемо исполнување на избраните индикатори, кои покриваат политика, образование, безбедност и управување со кризи. Ова е во одредена мера изненадувачки со оглед на фактот дека другите наведени земји се дел од НАТО-алијансата – сајбер одбраната е дел од основната задача на НАТО за колективна одбрана. Дополнително на тоа, главниот фокус на НАТО во областа на сајбер безбедноста е заштита на сопствените мрежи, дејствување во сајбер просторот (вклучувајќи и преку операциите и мисиите на Алијансата), помагање на сојузниците да ја подобрат својата национална отпорност и обезбедување платформа за политички консултации и колективно дејствување.⁴² Од друга страна, имајќи предвид дека Албанија, Црна Гора и Северна Македонија влегоа во НАТО во различни моменти (2009, 2017 и 2020 година соодветно), до денес може да постојат различни безбедносни и одбранбени приоритети.

Доколку се направи споредба на НЦСИ со оној наведен во регионалното истражување на основната состојба на ОДА, може да се заклучи дека Северна Македонија постигнала најголем напредок, како во однос на рангирањето, така и во однос на индексот. Таа се искачи за единаесет места на ранг-листата (од 63-то на 52-ро) и го зголеми својот индекс за 23%. Албанија се искачи за едно место на ранг-листата (од 68-мо на 69-то) и го зголеми својот индекс за 16%. Србија и Црна Гора ги влошија своите позиции на ранг-листата, за две, односно седум места, додека маргинално ги подобрија своите индекси (3% и 4% соодветно).

56 41 Индексот НЦСИ е развиен и управуван од фондацијата „Академија за е-владеење“ од Естонија. <https://bit.ly/3V95xnJ>

42 Сајбер одбрана на НАТО – <https://bit.ly/3EjJ8gY>

Понатаму, во извештајот на „Pricewaterhouse Coopers (PwC)“ „Западен Балкан: Нови сајбер закани – извештај за екосистемот за сајбер безбедност“ („**Western Balkans: Emerging Cyber Threats – Cybersecurity Ecosystem Report**“) се наведува дека **сајбер** криминалот доминира во пејзажот на закани, при што најчести типови напади се малициозен софтвер, фишинг, рансомвер и до одреден степен, дистрибуирано одбивање услуга (DDoS).⁴³

Албанија

Според последниот Национален индекс за сајбер безбедност, Албанија се најде на 68-мо место со 48,05 поени. Ова претставува напредок во споредба со претходната година, кога се наоѓаше на 72-ро место.

Во јули 2022 година, албанската е-влада го претрпе најголемиот сајбер напад досега. Како последица на нападот, целиот систем не беше во функција три недели. Сериозноста на нападот беше таква што официјалната препорака на властите беше да не се земе предвид ниту еден електронски документ издаден во периодот од 16 до 24 јули.

Во декември 2021 година протекоа податоци на 637.000 граѓани на Тирана, кои содржеа лични податоци, какви што се, на пример, податоци за плати. Истрагата покажа дека вработен во јавната администрација ја презел базата на податоци и потоа ја продал на трета страна. И не само тоа, туку базата на податоци беше и јавно достапна преку врски што кружеа на социјалните медиуми и на апликации за праќање пораки. Понатаму, меѓу другите прашања, истрагата откри дека постои недостиг од систематско спроведување на важечките закони, тешкотии во управувањето со ИКТ ресурсите, неограничен пристап до податоци, недостаток на постапки и игнорирање на постојните постапки.

Косово*

Дирекцијата за работење и безбедност при Агенцијата за информации и општество (АИО) е одговорна за изготвување политики и стандарди поврзани со безбедноста на информациската технологија. Треба да се напомене дека не постои посебна стратегија за сајбер безбедност, па затоа таа е дел од пошироки стратегии. Најверојатно ова ќе продолжи да биде случај и во иднина бидејќи сајбер безбедноста е дел од Стратегијата за Дигиталната агенда 2030. Во моментот се подготвува Закон за сајбер безбедност и една од одредбите е формирање **Државна агенција за сајбер безбедност**. Таа ќе биде одговорна за надзор, контрола и поставување стандарди на сајбер безбедност.

Црна Гора

Во моментот, Министерството за јавна администрација подготвува нова **Стратегија за сајбер безбедност на Црна Гора за временскиот период 2022 – 2026 година** и последователен Акциски план за 2022 година, кој беше усвоен. Оваа стратегија се однесува на потребата од подобрување на безбедноста на дигиталниот домен, придржување кон правилата и регулативите на НАТО и на ЕУ и воспоставување институционална рамка за одговор на сајбер инциденти. Исто така, нацртот на стратегијата предвидуваше формирање **Агенција за сајбер безбедност**, која ќе претставува нова владина агенција што ќе има за цел справување со прашања поврзани со сајбер безбедноста во Црна Гора.

43 Страница 17, извештај „Western Balkans: Emerging Cyber Threats – Cybersecurity Ecosystem Report. PwC.“ Април, 2021 година. Достапен на: <https://bit.ly/3tG94hl>

Северна Македонија

Националната стратегија за сајбер безбедност на Република Македонија 2018 - 2022 година го регулира доменот на сајбер безбедноста. Агенцијата за електронски комуникации (АЕК) е одговорна за правилата утврдени за да се осигури безбедноста и интегритетот на мрежите. Понатаму, **Националниот центар за одговор на компјутерски инциденти (МКД-ЦИРТ)** е формиран како посебен оддел во АЕК во согласност со Законот за електронски комуникации. Опсегот на работа на ЦИРТ опфаќа и мрежна и информациска безбедност и заштита, особено на критичната инфраструктура.

Србија

Стратегијата за развој на информатичко општество и безбедност на информациите 2021 - 2026 година и понатаму останува централна точка за развој на капацитетите за сајбер безбедност.

Честопати, недостатокот на потребната сајбер безбедност доведува до загрозување на личните податоци на граѓаните. Ова беше случај по воведувањето на задолжителните дигитални зелени сертификати за КОВИД за пристап до затворени места во есента 2021 година. Како резултат на пропуст во безбедносниот дизајн на апликацијата, лицата што ги проверуваа сертификатите можеа да пристапат до приватните податоци на граѓаните по скенирање на сертификатите. Ова беше решено набргу потоа, но сепак покажа ранливост.

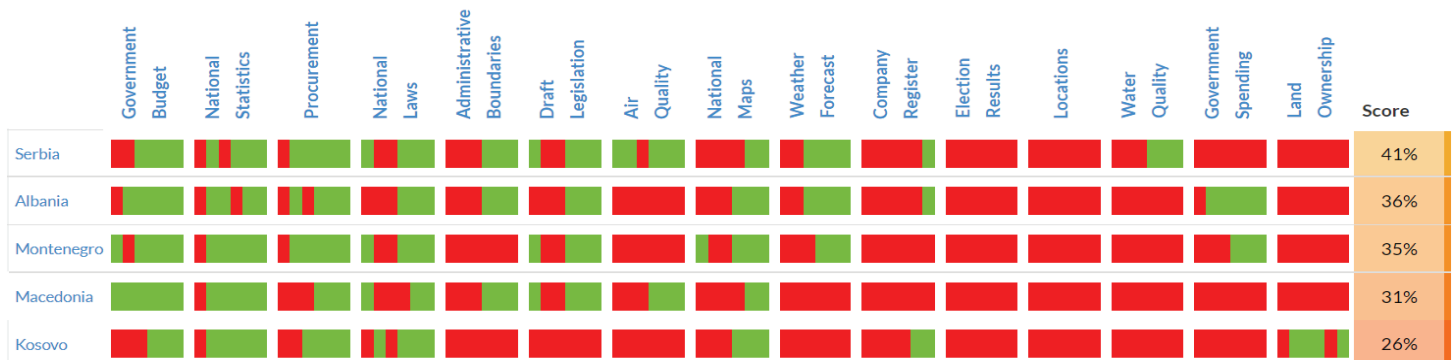

9

Е-УЧЕСТВО И Е-ДЕМОКРАТИЈА

9. Е-УЧЕСТВО И Е-ДЕМОКРАТИЈА

Слика 6: Глобален индекс за отворени податоци⁴⁴;

Е-учеството е воведено во регионот преку различни законодавни акти. Иако постои формална имплементација, поврзана и со законодавните и со техничките аспекти на е-учеството, се чинеше дека се зголеми јазот помеѓу граѓаните/ГО и владата бидејќи со него се овозможија различни механизми за еднонасочна комуникација.

Овој впечаток може да се согледа и ако се разгледа индексот за е-влада од истражувањето на ОН за е-влада од 2022 година. Резултатите на сите земји се влошија во споредба со истражувањето од 2020 година. Србија бележи мала негативна промена од -1,8%, проследена со Албанија со -9,9%. Црна Гора и Северна Македонија забележаа двоцифрено намалување на нивниот индекс за е-влада, со -14,9% и -16,8%, соодветно. Овие бројки се прикажани во Табела 5 од овој извештај.

Албанија

Е-учеството е регулирано со закон и постои национална платформа за таква постапка. Сепак, примерот со донесувањето нова Национална меѓусекторска стратегија за Дигиталната агенда покажа дека сè уште има значителен простор за подобрување. На пример, периодот за консултации беше само две недели, додека одговорната институција (НАИО) официјално не ги покани засегнатите страни да учествуваат во консултациите. Она што е иронично е што новата стратегија ја нагласува важноста на јавните консултации во процесот на донесување одлуки како начин на зголемување на транспарентноста и инклузивноста.

Косово*

Е-демократијата и е-учеството остануваат на ниско ниво и покрај напорите на владата да ги промовира. Кабинетот на премиерот креираше **Платформа за е-Консултации**⁴⁵ преку која граѓаните можат да се вклучат во законодавниот процес и во процесот на креирање политики. Сепак, нема податоци за нејзина употреба во минатото. Дополнително на тоа, во тек е развојот на платформа за е-учество за парламентот преку меѓународен проект поддржан од Националниот фонд за демократија (НЕД) („National Endowment for Democracy (NED“).

44 Глобален индекс за отворени податоци. <http://bit.ly/3Asfvsk>

45 Платформа за јавни податоци. <http://bit.ly/3TFRYv2>

Управуван од Агенцијата за информации и општество (АИО), **Порталот за отворени податоци на Владата**⁴⁶ обезбедува пристап до различните податочни сетови на јавната администрација. Сепак, поради недостаток на ажурирања, бројот на достапни податочни сетови е ограничен.

Црна Гора

Во Црна Гора, е-учеството и е-демократијата се спроведуваат преку две платформи: **е-Учество**⁴⁷ и **е-Петиција**⁴⁸. Овие платформи се воспоставени со цел демократскиот процес на креирање закони и формулирање политики да се приближи до граѓаните, овозможувајќи им да ги остварат своите демократски права по електронски пат. Е-Петиција им овозможува на граѓаните да ги поднесат своите иницијативи директно до соодветните министерства. Формалните услови се петицијата да има најмалку 3.000 потписници, лицето што ја поднесува петицијата да има право на престој во Црна Гора и да има над 18 години. Сепак, владата го има последниот збор и може да ја отфрли секоја петиција за која се смета дека ги загрозува клучните приоритети на надворешната или на внатрешната политика.

Иако и двете платформи се функционални и лесни за употреба, нивната популарност кај граѓаните е на прилично ниско ниво. На пример, од 2019 година само 21 петиција е поднесена преку порталот е-Петиција. Дури и кога е поднесена петиција, ангажманот на граѓаните останува на ниско ниво. На пример, последните три петиции на порталот одвај собраа вкупно 10 потписи!

Северна Македонија

За граѓаните на Северна Македонија, е-учеството е достапно преку неколку портали: **Единствен национален електронски регистар на прописи (ЕНЕР)**⁴⁹, **Портал за отворени податоци на Владата**⁵⁰, **мЗаедница**⁵¹, **Портал за партнерство за отворена власт на Северна Македонија**⁵².

Преку ЕНЕР, граѓаните можат да учествуваат во процесот на консултации, да ги разгледуваат и да ги коментираат законите, политиките и иницијативите, како и да даваат повратни информации, какви што се пополнување жалби или пријавување неетичко однесување. Исто така, ЕНЕР е наследник на поранешниот портал за е-демократија што се користеше во минатото.⁵³

Податоците од Индексот на отвореност за 2022 година⁵⁴ покажуваат дека Северна Македонија бележи постојано подобрување во областа на владината транспарентност, но овој успех не е еднакво распределен помеѓу различните нивоа на институции. Секако, ова делумно се должи на успехот на иницијативата наречена „Партнерство за отворена власт“ (ПОВ) во чии рамки во моментот се спроведува петтиот национален акциски план за периодот

46 Отворени податоци на РКС. <http://bit.ly/3AoCGnN>

47 Портал за е-влада на Црна Гора; е-Учество. <http://bit.ly/3Oias3v>

48 Портал е-Петиции. <http://bit.ly/3EH07Lv>

49 Единствен национален електронски регистар на прописи (ЕНЕР). <http://bit.ly/3GuyAOC>

50 Портал за отворени податоци на Владата. <http://bit.ly/3TLpCj4>

51 мЗаедница. <http://bit.ly/3V54Llv>

52 Портал за партнерство за отворена власт на Северна Македонија. <http://bit.ly/3UWATHw>

62 53 Портал за е-демократија. Достапен на: <http://bit.ly/3Og0Mqk>

54 [Metamorphosis » Assessment of good governance in North Macedonia and the region through the Openness Index – Assembly and Executive branch of power – 2021 measurement](#)

2021 – 2023 година. Советот за координација и следење беше формиран како советодавно тело што го поттикнува спроведувањето на ПОВ. Тој се состои од 16 членови, кои доаѓаат од јавната администрација и од граѓанското општество.

Стратегијата за транспарентност на Владата на Република Северна Македонија 2019 – 2021 година⁵⁵ предвидува дека од целата јавна администрација се бара да поднесе законски предлози до платформата ЕНЕР и да ги направи достапни за јавни консултации. Досега тоа не беше случај.

Србија

По донесувањето на новиот Закон за референдум и народна иницијатива во ноември 2021 година, иницијативите поднесени во електронска форма станаа законски регулирани.

Порталот е-Консултации⁵⁶ претставува централизирана локација за учество на граѓаните или на граѓанските организации во процесот на креирање политики во Србија. Сепак, неговата суштинска вредност честопати не се согледува поради тоа што владата, парламентот или институциите на јавната администрација често посветуваат малку внимание или воопшто не посветуваат внимание на коментарите доставени преку порталот. Затоа, ГО претпочитаат „аналогни“ и „офлајн“ режими на учество во процесите на креирање политики.

Порталот за отворени податоци⁵⁷ овозможува јавен пристап до податоците што ги поседува јавната администрација. Врз основа на достапните податоци, во моментот се објавени речиси 2.000 податочни сетови од 110 институции, а порталот има 1.600 корисници и 36 случаи на употреба.

55 Стратегија за транспарентност на Владата на Република Северна Македонија 2019 – 2021 година. Достапна на: <http://bit.ly/3tCXa8f>

56 Портал за е-Консултации. <http://bit.ly/3ULygzp>

57 Портал за отворени податоци. <http://bit.ly/3URtHDF>

10

**ПАТОКАЗ ЗА
УНАПРЕДУВАЊЕ НА
ДИГИТАЛНАТА АГЕНДА
ВО ЦЕЛНИТЕ ЗЕМЈИ
ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН**

10. ПАТОКАЗ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ДИГИТАЛНАТА АГЕНДА ВО ЦЕЛНИТЕ ЗЕМЈИ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Унапредувањето на Дигиталната агенда е континуиран процес и затоа е потребен континуиран пристап кон сите активности поврзани со неа. Тоа практично значи дека нема јасен крај на процесот, туку континуирано подобрување, при што крајната цел е да се подобри секојдневниот живот на граѓаните. По спроведеното истражување и собраните предлози од патоказите од секој национален извештај, во продолжение е даден список на најважните заеднички иницијативи и чекори што можат да доведат до унапредување на Дигиталната агенда на ниво на целиот регион:

- Обезбедување правилно и суштинско спроведување на постојните регулативи, на стратегиските рамки и на планираните рокови.
- Промовирање и приближување на стратегиската, законодавната и административната рамка и документи до што е можно поширока публика. Потребно е да се стави фокус на секој сегмент од општеството бидејќи пандемијата на КОВИД-19 покажа дека дури и постарите граѓани можат со леснотија да ги користат е-услугите.
- Почеста, корисна и практична размена на најдобри практики од регионот, особено меѓу целните земји и економии. Регионот е многу сличен во однос на предизвиците со кои се соочува, но сепак се наоѓа во различни фази од развојот на Дигиталната агенда кога се набљудува на национално ниво. На пример, Албанија обезбедува услуги на јавната администрација само во дигитална/електронска форма, додека Косово* неодамна го лансираше својот портал за е-услуги. Разновидните искуства со сите процеси е нешто што може да биде од голема вредност доколку се користи правилно.
- Значително подобрување на подигањето на свеста за постоењето и за придобивките од е-услугите за целото население. Комуникацијата со граѓаните поврзана со Дигиталната агенда е сè уште на релативно ниско и основно ниво и треба значително да се подобри за да се зголеми користењето на е-услугите. Ова е област што најчесто се истакнува како една од најважните во целиот регион.
- Давање приоритет на дигиталната писменост, не само во стратегиските документи, туку и во практика. Воведување единствена методологија за следење и за мерење поврзана со дигиталните вештини, како на национално, така и на регионално ниво.
- Значително подобрување на програмите за обука, на компетенциите и на вештините поврзани со насоченоста кон корисниците, управувањето со проекти и управувањето со програмите во јавниот сектор. Овие компетенции и вештини се клучни за унапредување на Дигиталната агенда и е-владата на повисоки нивоа на перформанси.
- Редовно објавување на достигнувањата и на резултатите поврзани со Дигиталната агенда и е-владеењето. Ова треба да се направи на едноставен и јасен начин за да може секоја заинтересирана организација или поединец на лесен начин да го протолкува и да го разбере напредокот и значењето.
- Ангажирање експерти од областите на дизајн размислување, развој на услуги, корисничко искуство, кокреирање, развој и управување со производи за споделување на нивото на знаење и резултатите од е-услугите.

- Зајакнување на напорите поврзани со зголемената сајбер безбедност не само на национално, туку и на заедничко регионално ниво. Инцидентите од секоја од целните земји и економии јасно ја сигнализираат оваа потреба.

За поконкретни податоци за секоја земја, погледнете ги извештаите за земјите на ОДА и патоказите за унапредување на ДА.

Албанија

- α 2020 <https://cutt.ly/2gL30Wc>
- α 2021 <https://cutt.ly/Blqgn8K>
- α 2022 <https://cutt.ly/8MCvVBq>

Косово*

- α 2020 <https://cutt.ly/igDrDw0>
- α 2021 <https://cutt.ly/QYLIt9a>
- α 2022 <https://cutt.ly/FMCKMA6>

Црна Гора

- α 2020 <https://cutt.ly/xWX79WK>
- α 2021 <https://cutt.ly/fWX74o1>
- α 2022 <https://cutt.ly/HMCIYNo>

Северна Македонија

- α 2020 <https://cutt.ly/gWXJdUV>
- α 2021 <https://cutt.ly/3WXH21y>
- α 2022 <https://cutt.ly/DN2wNsF>

Србија

- α 2020 <https://cutt.ly/agPgYa0>
- α 2021 <https://cutt.ly/0YHBJdi>
- α 2022 <https://cutt.ly/HMCI8YE>

Западен Балкан

- α Истражување на основната состојба за развој на е-влада и дигитална писменост во целни земји од Западен Балкан (2020 година) <https://cutt.ly/pWXJRz1>
- α Опсерваторија на Дигиталната агенда, Кумулативен извештај за напредокот на Дигиталната агенда во Албанија, Косово, Црна Гора, Северна Македонија и Србија (2021 година) <https://cutt.ly/rN2rmYA>

Проектни партнери:

Академија за е-владеење (eGA) е непрофитна тинк-тенк и консултантска организација: заедничка иницијатива на Владата на Естонија, Институтот за отворено општество (ОСИ) и Програмата за развој на Обединетите нации. Академијата создава и пренесува знаења и најдобри практики во областа на дигиталната трансформација: е-владеење, е-демократија и сајбер безбедност.

www.ega.ee

МЈАФТ! (Албански: Доста!) е невладина организација во Албанија, чија цел е да ја подигне свеста за многуте политички и социјални проблеми со кои се соочува Албанија. Улогата на Мјафт! е катализатор, мобилизатор и иноватор, како и креатор на неколку кампањи за јавно застапување. Мјафт! енергично ја отелотвори функцијата на јавен застапник на каузите на различни групи какви што се студенти, пензионери, ромска заедница, воени пензионери, лица со попречен вид, лица со попреченост поради нивната професија, лица со сензорни и моторни попречувања, рибари, таксисти и физички работници.

www.mjajt.org

Отворени податоци Косово е непрофитна организација, која верува во употреба на граѓанско-технолошки и дигитален хуманитаризам за отворена влада. Нејзината цел е да овозможи транспарентност и отчетност на владата преку технологија, отворање на владините податоци и вклучување во дигитален хуманитаризам. ОДК е посветена на промовирање на идејата дека владините податоци треба да бидат слободно достапни за секој да ги користи и да ги објавува повторно како што сака, без ограничувања од авторски права, патенти или други механизми за контрола.

www.opendatakosovo.org

Невладината организација 35mm работи на создавање подобро општество во Црна Гора и во поширокиот регион. „Подобро општество“ подразбира почитување на човековите права и владеење на правото, особено јавна одговорност и транспарентност на владите и на нивните институции, како и граѓанска слобода на говорење. Нашата визија за Црна Гора и за регионот претпоставува пристап на овие помирени, мултикултурни и зрели демократски општества до заедницата на европските земји.

www.nvo35mm.org

Фондација за интернет и општество Метаморфозис е независна, непартиска и непрофитна фондација со седиште во Скопје, Северна Македонија. Фондацијата се води по начелата на отвореност, еднаквост и слобода и има мисија да придонесе кон развој на демократијата и кон подобрување на квалитетот на животот преку иновативно користење и споделување на знаењето. Програмските области во кои работи Метаморфозис се медиуми за демократија, образование за иновации, социјална одговорност и човекови права на интернет.

www.metamorphosis.org.mk

Партнери за демократски промени Србија е граѓанска организација основана во Србија во 2008 година. Партнери Србија работи на зајакнување на владеењето на правото, доброто владеење, човековите права и демократијата во Србија, првенствено во доменот на владината транспарентност, заштитата на приватноста, антикорупцијата и алтернативното решавање спорови.

www.partners-serbia.org

